

Observatorul

REVISTĂ DOCUMENTARĂ
CULTURALĂ-SOCIALĂ-RELIGIOASĂ.

CUPRINSUL

ACTUALITĂȚI	<i>Directive autorizate</i>	Excel. Sa Dr. V. Suci
	Menirea conducătorilor — Știința și credința — Azi și mâine	
	<i>O glorie națională</i>	Mia Fiollo
	Activitatea literară și apostolică a Mgr. Ghica	
	<i>Impresii și sugestii</i> — Drum drept înainte	Dr. Alex. Fântâna
	Focarul vieții — Mai multă . . . Presă — Activare	
DOSAR	Romantismul și Rousseau	Cycnus
GRAFLOGIE		L. de Rocchis
	BCU "Nicolae Titulescu" Uni. Cernăuți ne cunoaștem	
	Fiziognomia — Grafologia — Scopul ei	
	Gr. și Personalitatea — Caracterul și Gr. — Gr. și Știința	
DOCTRINĂ	" <i>Doctor Universalis</i> "	prof. D. Neda
	Viața și operele Lui — Pentru Aristotel	
	Știință și Experimentare — Sinteză fericită	
ISTORIE		S. M.
	<i>Un ziarist modern</i> : P. Bailly	
	Istețimea publicistului — Secretul succesului său	
	Doctrinal, hotărât însă pașnic	
LITERATURĂ	Iulia Hașdeu :	L. Codreanu
	Ambasadorii și misionarii Românișmului	
	Viața și studiile ei	
	<i>Delavrancea</i>	Irinel
	Romantismul și Realismul lui	
	D. și literatura populară — Teatrul lui	
NOUȚATE :	Introducere în Filosofie	Dr. E. Vidoni

Redacția și Administrația : BEI Ș. Jud. Bihor.

Abonamentul : 200 lei pe an.

405

405

OBSERVATORUL

REVISTĂ DE CULTURĂ GENERALĂ

Abonamentul :

Anual 200 Lei.

Adevărul

vă va slobozi

Redacția

și Administrația :

BEIUȘ jud. Bihor.

Piața Dr. Ciordaș Nr. 7.

Directive autorizate: Un glas părintesc.

Mitropolitul Vasile Suțiu a împlinit 60 de ani!

O aniversare care se consumă fără verbalizarea ei, în modestia impresionantă a Blajului, dar care înseamnă totuși o epocă de glorie spirituală. Cele șase decenii de existență ale vlădicului, coincid cu o excepțională legătură cu vremea, pământul și poporul: păstrează în ele o imensă bogăție, isvorâtă și multiplicată din jertfă; înseamnă un testament de elocvență creștinată, stilizat de armonia faptelor. Mitropolitul Suțiu a dat Blajului toată fortificarea pentru o performanță contemporană a sufletului și a minții și a împropătat aici o ierarhie de valori și bunuri, cărora Renan le spunea supremale popasuri în cari umanitatea se vedește și se întărește . .

Ca să faci un portret vlădicului dela Blaj e un lucru plăcut, indiferent ce convingeri ai despre religie și biserică. Viața sa, e o linie dreaptă și massivă ca o brazdă de plug în care nu încap decât ascetismul și filosofia lui Augustin, *Civitas Dei*. Nu destăinuiește iubirea față de Dumnezeu decât în interiorul sufletului și nu pronunță dragostea de neam decât în discreția faptelor de fiecare zi. Biserica greco-catolică capătă un plus de prestigiu prin acest conducător de-o impresionantă creștinătate, iar religia ca formă de manifestare spirituală, găsește în persoana părintelui Vasile, exemplarul de eroică soliditate etică și pe cărturarul de vaste resurse intelectuale . . .

... *Inalt Prea Sfințite, ați împlinit 60 de ani. Care vă este preocuparea de căpetenie . . . și ce amintire v'a rămas mai puternic imprimată în cursul celor șase decenii de existență?*

— Preocupări? Să-mi fac datoria fața oamenilor și să am conștiința împăcată în fața lui Dumnezeu . .

Care socotești că este astăzi problema centrală a bisericii greco-catolice?

— Preoțimea să lucreze pentru moralizarea și liniștea poporului. E o datorie capitală în vremurile de acum, așa de tulburi, când autoritatea nu mai este cum a fost altă dată și când legile — cum spune poporul — nū mai sunt atât de tari cum au fost mai înainte.

— S'a vorbit de câteva ori despre o unire confesională. Cum vedeți o asemenea idee?

— Când va vrea Dumnezeu, unirea se va face. Datoria noastră este ca să facem voia Domnului, Dar asta rugându-ne. . .

— Trăim o epocă de suferințe și în acelaș timp de transformări sociale. Care credeți că trebuie să fie poziția bisericii în aceste vremuri? Să se menție la rolul ei pur dogmatic, sau să contribue la reformele pentru ameliorarea mizeriei?

— Da, este multă suferință. Ea provine însă de acolo, că există prea mari dorințe, cari după războiu nu se mai pot împlini. Oamenii să-și reducă pretențiunile și să le adapteze la împrejurări. Atunci nu vor mai fi nemulțumiri.

Căci suferi când dorești un lucru pe care nu-l ai. Nu-l dori și vei putea fi mulțumit — după cum prescria și Budha pentru adepții săi.

Omul țintește la nemărginit în toate direcțiile, crezând că atunci va fi fericit. Or nemărginit în lumea asta nu-i nimic, fiindcă toate sunt mărginite. Iată drama vremurilor. . .

Armonizarea spiritului religios cu cel științific.

— Care credeți că exercită o influență mai mare asupra societății românești: spiritul religios sau cel științific?

— N'am un barometru indicator ca să cumpănesc fiecare în parte. Pot să formulez însă o soluție. Cele două spirite să nu se separeze. După cum se cere să ai un *mens sana in corpore sano*, tot așa pot fi îmbinate necesitățile sufletului cu rațiunea minții.

Eu nu văd nici un desacord între cele două laturi de

manifestare umană. Știința n'are nici un motiv să se opuiе religiei, după cum religia, nu s'a opus științelor. Ele pot colabora foarte bine după înțelepciunea latină, fără să se concureze și fără să se deteste.

— *Pe ce boză în afară de religie credeți că s'ar putea stabili armonie între săraci și bogați?*

În sensul cum vorbeam mai sus. Atât bogații cât și săracii să-și reducă pretențiunile. Altfel nici o lege omenească nu poate stabili criteriile fericirii. Toate bunurile sunt limitate în spațiu, în timp și în calitate, iar oamenii își stabilesc revindicări în afară de această ordine limitativă și disprețuind-o . . .

Biserica în fața vremurilor.

Trăim vremuri excepționale. Revoluția zace sub spuză. Tăria legilor, acest echilibru care definește mersul și dezvoltarea normală s'a frânt. Legea nu mai e lege, iar autoritatea se macină pe zi ce trece. Apoi cei mari, fie că le lipsește forța morală, fie că le lipsește celelalte forțe, nu opun nici o rezistență. Masele alunecă tot mai mult în haos. Așa se întâmplă întotdeauna când legea este deficitară. . .

În fața acestei situații, ce să facă biserica? Ea nu dispune de forța brahială, ci numai de cea a cuvântului. Din partea mea preoților le recomand, permanent și stăruitor, să-și facă datoria liniștind spiritele. . .

— *Intr'o publicație s'a discutat recent chestiunea separării bisericei de stat. Bis. greco-catolică ar opune rezistență în cazul realizării unei asemenea idei, sau s'ar adapta noilor împrejurări?*

— În situația de acum desigur biserica noastră ar suferi de pe urma separării de stat, deoarece nu este încă pregătită. Dar ea se va pregăti pentru o astfel de eventualitate. Noi suntem pregătiți de viață fiindcă la temeiul nostru stau convingerile. Când vremurile vor actualiza separarea, vor vedea cei de atunci ce vor face căci de aceea e inzestrat omul cu minte ca să vadă și să tragă concluzii. Cred însă că până când trăesc eu, acest lucru nu se va întâmpla — „termină înaltul prelat“.

O GLORIE NAȚIONALĂ

O viață de mistic ⁽¹⁾

Pe monseniorul Ghika, l-am cunoscut când în fața lui Dumnezeu era numai prințul Vladimir Ghika, cu barba blondă, figura fină și aristocratică purta marca domnitorului, bunicul său și o asemănare ciudată cu Carol Stuart pictat de Vandyck și păstrat în muzeul de la Luvru. L'am cunoscut împrejurul Sorei Pucci, fondatoarea spitalului Surorilor de caritate, „Sfântul Vincențiu de Paul din București“.

Pentru ca să-i găsec urma, am pornit într'un pelerinagiu pios, în alba zi de iarnă, spre șoseaua Kiselef. Aceiași atmosferă de reculegere, de liniște, numai că, lucrul nou, o cochetă capelă simplă, cu toată grația franțuzească și cu pietatea dedemult strânsă în ziduri albe. Sanatoriul confortabil și cald cu impresia suferinții ca o binefacere și cu portretul energicii baroneze florentine de odinioară, Sora Pucci cu vaza severității pe frunte, cu ochii duri, cu gura energetică. La ea totul era în funcție de voință fermă și clară, fără unghiuri, liniștită; dar cu unele gingășii în răsfățarea săracilor, cari te înduioșau . . . Când făcea pomul de crăciun, de exemplu alegea stofele pentru rochițe, desigur umile și ieftine, dar cu desenurile cele mai de gust. Săracii nu sunt oare rafinații cerului? Sau când alegea păpușile pentru copii mahalalelor, le căută figura cea mai atrăgătoare, poezie suavă strecurată într'un suflet, unde toate aspirațiile de artă erau puse pe planul cerului. Așa și-a dus ea viața, până când războiul o trimite la Iași, bolnavă de cancer, îngrijind de răniți până în ultima zi când s'a culcat ca să moară și . . . atât. Regina Maria a României în cartea ei publicată la Iași, în Noemvrie 1918: „*De la inima mea la a lor*“ vorbește de Sora Pucci, cu care puțin înainte de moarte, vizitase spitalele de pe front:

(1) Japonia a voit să aibă și ea mănăstirea ei de călugărițe contemplative. Un grup de carmelite franceze a răspuns chemării, plecând nu demult sub conducerea părintelui Vladimir Ghika. (nota red.)

„Puțini ani au trecut de când te cunoscuți cu vălul tău alb ca zăpada, cu dulcele tău surâs, cu ochii tăi cari deși martori ai răului și ai binelui erau ca niște mici bucăți de pânză liniștită a cerului divin“. Mi-ai apărut ca sfântă din vechile legende și mi s'a părut că în tine — binecuvântato — se încarnaseră atâtea alte sfinte femei ale secolelor trecute, cari se îmbrăcaseră cu aceeași sfântă haină“.

Alături de ea, prințul Ghika un fel de fundator și el, căci grație lui au fost aduse Surorile de caritate în București, din Constantinopol, — blând, cu flacăra mistică arzându-i mereu mai mult sufletul și resfrângându-se în ochii ce din ce în ce perdeau culoarea și gustul pământului și se închideau pe o lume mereu mai interioară . . . Tinea acele conferințe atât de delicate pentru săraci ca și rochiile și păpușile Sorei Pucci: „*La visite des pauvres*“. „*L'Esprit de la maison*“ doamnelor cari ajutau pe surori în vizitarea lor. „Tot ce veți face pentru a ajuta să se stabilească și să se fixeze o existență omenească va fi o muncă, de care nu veți ști toată binecuvântata valoare umilă dar puternică și infinit recompensată, decât la judecata din urmă“.

Așa arăta el, într-o limbă franceză elegantă, care este rostul vizitării săracilor și ce trebuie să le spunem și cum să-i ajutăm să-și fixeze existența: „Faceți-i să înțeleagă cu statornicie noțiunea netă a datoriei ori care ar fi ea și sensul suferinții și mijloacele de a o utiliza“. Calea mistică a sufletului său se desena astfel încetul cu încetul. . . Fundator de mănăstiri în felul ctitorilor din familia lui de sânge, îndrumător laic de viață creștină pe lume, apropiind pe cei cărora Dumnezeu le dase fericirea de imensa sărăcie, durere, boală. . .

Imi aduc aminte de singura convorbire mondenă ce-am avut atunci cu prințul Ghika, la un ceai, unde cu brio, cu spirit, dar cu câtă detașare, îmi povestea scene, glume, întâlniri cu familia Colona de la Roma și dacă nu mă înșel și de un vag proiect de căsătorie făcut de alții pentru el și de care făcea mare haz și . . . atât.

Peste puțin, el dispăru din țară departe în străinătate și apăru preot în cu totul altă înfățișare. E foarte impresionant în Othello de la scena unde Jago îi vără ca un pumnal gelozia, prin insinuări de vorbe din ce în ce mai complicate, dar cari

parcă lunecă ca pe gheață pe sufletul său, la scena următoare unde numai dintr'o singură vorbă cu care începe scena vedem că toate s'au prins de el și că a încolțit definitiv sentimentul ce-i va fi fatal, și ne sugerează astfel tot drumul parcurs în ascunzișurile inconștientului. Tot astfel apariția părintelui Ghika, același și totuși definitiv altul, apăru chiar în înfățișarea fizică, în vorbe, în gesturi. Drumul mistic ca un suiș de munte era făcut și părintele Ghika ajunsese pe culmea lui de unde, pe de o parte era mult mai aproape de cer; pe de altă parte îmbrățișa un câmp mult mai larg de activitate și venea în contact direct cu atâtea suflete, pe care în Parisul apașilor și l-a exercitat mai întâi. A făcut apoi înaltă politică religioasă în vremea războiului mondial cu cardinalul Mercier cea mai reprezentativă figură a vremurilor de coșmar universal. Albert Besnard, directorul vilei de Medicis din Roma, pe vremea războiului, în cartea sa de amintiri: „*Sous le ciel de Rome*“ arată una din fețele acestei activități, când povestește cum venind la Roma cu cardinalul Mercier, Vladimir Ghika i-l prezintă și lui pentru a-i face portretul și cum tot în atelierul lui Albert Besnard, are loc o întâlnire diplomatică între cardinalul Mercier și Camille Barrère, ambasadorul Franciei de atunci în Italia.

Acum doi ani aflându-mă la Parray-le Monial și intrând într'un magazin cu lucruri pioase, vânzătoarea curioasă mă întrebă de unde sunt și cum vorbea cu o doamnă, amândouă se întoarseră brusc spre mine când auziră că sunt Româncă, uitându-se cu admirație, nu pentru meritul meu desigur, de a mă fi născut în țara în care m'am născut, dar pentru că era țara părintelui Ghika.

Dar Vladimir Ghika în afară de drumul mistic în grădinile Domnului pe pământ, mai este și un delicat scriitor francez cu suflet românesc: „*Eram într'o zi în librărie*“ povestește Francisc Jammes în prefața cărții lui Vladimir Ghika: „*Pensées pour la suite des jours*“ când cineva necunoscut de mine până atunci, îmi întinse cartea mea „*Saint Joseph*“ și mă rugă să-i pun un autograf. Am priceput că nu ținea decât la autograful meu și că bucuros și-ar fi păstrat numele necunoscut, dar când i-l cerui totuși: „*Je suis le prince Vladimir Ghika*“ „*Il me remercia d'un*

salut très humble, mais qui accusait, encore plus qu'une origine royale, une source divine : celle auprès de laquelle Jésus fatigué s'est assis en ayant soif. Puis il s'effaça“.

Impresionante sunt fericirile de la începutul cărții : *Pensées pour la suite des jours*“ și cu care intrăm într'un fel de tratat de misticism, dar cu câtă imaginație suavă și blândă poetizat :

„*Heureux ceux qui cherchent, car ils ont déjà trouvé et ils trouveront deux fois.*

„*Heureux ceux qui font de la joie avec la vérité*

„*Heureux ceux qui font de la joie avec leur joie.*

„*Heureux ceux qui font de la joie avec leurs peines.*

„*Heureux ceux qui aiment Dieu, car ils ne songent même plus à se demander s'ils sont heureux ou malheureux*“.

Sau : *Dieu donne à ceux qui donnent*

Dieu se donne à ceux qui se donnent.

Sau aceasta cu adevărat admirabilă :

L'univers sait pratiquer le mystérieux métier du silence. Les abîmes ont gardé, en bons prêtres, le secret de la confession des choses.

Sau :

L'étrange figure de ce monde est le produit des fautes et des prières.

Sau : „Toute paix repose sur une harmonie et toute harmonie sur un mystère“. Pricepem de ce i-a plăcut așa de mult lui Francisc Jammes ! Este mare afinitate sufletească între acești doi scriitori creștini . . . Un fel virgilian de a înțelege viața mistică. Autorul care a scris cu atâta finețe „*Pomme d'anis*“ și la brebis „*égarée*“ e din aceeași familie de suflete dulci ca și Vladimir Ghika. . .

Vladimir Ghika a mai scris o piesă de teatru, pe care a publicat-o în anul 1931 „*La femme adultère*“ și care se jucase la Paris. Un prolog, un act, un epilog. E artă luminată interior de credință, e credința pusă în lumina artii, amândouă se îmbină și două drame se petrec paralel, una înăuntrul sufletului, alta în realitatea lumii . . . Ceva atât de nou, atât de unic realizat încât ne întrebăm cu mirare de ce nu a avut mai mult răsunet la noi, în țara celui care ar fi trebuit să aibă toate curiozitățile și toate susținerile pentru el? Părintele Barral în conferința pe care a ținut-o anul acesta la fundațiunea Carol :

„Julia Hașdeu, poète français” spunea următoarele despre Români scriitorii francezi:

C'est le verbe intérieur et non sa résonnance temporelle qui fait le départ des âmes. De plus c'est bien à la patrie mère de ces âmes, que vont les louanges qui s'élèvent des quatre vents du monde à leur sujet, de la part de tous ceux qui, grâce à la langue française peuvent entrer en contact avec les richesses spirituelles du roumanisme. C'est bien la sensibilité roumaine, la splendeur et la bonté des visions ancestrales qui ont affiné ces chanteurs. C'est le génie roumain qui est „*l'isvor*” primitif, le filet d'eau claire et murmurant dont nous retrouvons l'écho dans toutes ces chansons. . . . J'rai plus loin. Le devoir patriotique et non plus proprement la gloire littéraire personnelle, demande peut-être tout uniment que l'on „*serve*” et selon son pouvoir. Les Etats entretiennent des ambassadeurs à l'étranger. Je n'en sais pas de plus nécessaires et de plus opérants que ceux qui représentent l'âme, avant les intérêts changeants d'un pays”.

Și are atâta dreptate! Dar de ce nimeni nu a tradus-o până acum? Să revenim la piesa lui Mgr. Vl. Ghika „*La femme adultère*”.

În felul misterilor medievale, trecând dincolo de cortina încă lăsată, un înger vorbește publicului, îl pregătește pentru ce-are să se desfășoare. Presimțim din vorbele îngerului ce are să fie când el spune de el însuși:

„Je vous apparais ce soir en acteur, sous un aspect qui n'est pas mon aspect véritable, mais avec lequel vous ont familiarisés depuis dix siècles des images” *Și mai departe*: J'ai l'air de parler de la scène, mais c'est au fond de vos âmes que je parle”.

Prologul începe numai cu viața reală. Mișcare de popor fremătând ca marea închisă pe un corp jertfit ei se aruncă spre femeia adulteră ce, speriată și numai cu gustul vieții trăită pe pământ și frica, se ține cu mâinile strânse de ivărul ușii: „Laissez-moi! Je suis Jeune . . . laissez-moi! Je veux vivre. . . pitié . . . Apoi în fața a ce numai putea să evite, îi vine resemnarea stoică care deja o va porni pe drumul redempțiunii: „Eh bien, oui . . . vous avez raison . . . je l'ai mérité . . . sans haine. . . je vais expier”. Scena I-a e plină de freamăte sufletești. În aceeași mulțime toată dată plăcerii unui spectacol de sânge, cu tot sadismul sufletului trezit pe de o parte, pe de

altă sbuciumul din sufletul bărbatului ei Samuel, unde luptă amintirea iubirii fizice, a mângăerilor frumoase la cari cu greu renunță cu gelozia că alții, chiar în acest drum al morții, se bucură de ea mai vinovat decât păcatul ei consumat și pedepsit poate destul cu moartea celui care l-a pricinuit și pe urmă din fundul conștiinții și la el: „ . . . ,

Moi qui l'ai trompée et qui ai trompé Dieu plus qu'e'le ne m'a trompé, moi qui ne lui ai pas donné l'amour auquel elle a droit, qu'elle attendait et dont un imposteur, dès lors, a pu tenter de lui fournir le leurre . . . . ”

Se desenează puntea pe care sufletele lor în scenă: II-a se vor apropia. În mijlocul atâtor deslănțuirii, amuțirea vuetului de pe pământ, brusc, cum se potolește o furtună vara și numai vorba misterioasă a tăcerilor tuturor („Un gros rire brusquement arrêté de façon bien perceptible pour le public, par la venue inattendue de Jésus qui cause dès l'abord . . . un inexplicable silence”) . . . Drama pământescă e consumată în scena I. Femeia va scăpa de moarte, a scăpat. Dar oare numai de moartea trupului este vorba? Aceia era oare cea importantă? În scena II-a suntem în miezul misterului; învierea la altă viață a femeii adulteră, trage după ea sufletul bărbatului ei, obține iertare și pleacă către altă soartă. Vina ei trecută însă rămâne întregă, căci spălarea ei nu poate veni decât: „Et toujours à rester près de la terre et l'heure j'ai compris qu'il faisait quelque chose qui allait le frapper bientôt et que me pardonner, me faire pardonner, c'était attirer sur lui le châtement même qu'il m'avait soustrait”. Și mai departe: . . . „Un regard tombait sur tous, comme une bénédiction, toujours plus profond, plus généreux et plein de cette sorte d'étrange adieu” . . . Vina ei trebuia deci expiată de apropiată suferință pe cruce a lui Isus. În epilog e cea mai patetică parte, cea mai vie, cea mai dramatică. Realitatea din prolog e transfigurată și urcată în ireal, în cele două scene ale actului; în epilog avem transcendentalul devenit realitate: Crucificarea lui Isus cu toate semnele ei ascunse și divine devenite vizibile și apariția purificată a femeii . . . E sfânta Veronica acum, cu pânza unde deapururi s'a imprimat fața lui Isus. — *Ite, commedia est* — spunea Calderon, la sfârșitul fiecărei

piese alui. „*Ingenunchiați și adorați*“ ne spune V. Ghika. Drumul mistic pe care Vladimir Ghika l'a arătat ca un fel de posibilitate de realizare estetică este foarte nou și în acelaș timp în legătură cu cea mai veche concepție, cu începutul teatrului modern. Un drum care pornind atunci, cum a pornit din adâncuri a fost abătut spre toate grădinile artei — Cine ar putea face un reproș lui Shakespeare — dar a uitat pe cea a începutului. Realitatea e foarte complexă și oferă câmp imens pentru cele mai surprinzătoare conflicte dramatice sufletești: cu atât mai mult viața visului etern, coborât în mijlocul oamenilor, poate lupta cu realitatea, în lumea dincolo de timp și de spațiu și totuși cu începutul în noi.

Vladimir Ghika este acum chemat în Japonia să fundeze o mănăstire. În urma sa am pus și eu o floare încremenită în acele negre ale tiparului pe foaia drumului său alb.

Mia Frollo.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

În noi (români) este ceva tare, puternic, providențial care ne-a apărat în niște epoce când au căzut imperii mult mai sdravene: *conștiința* națională este încă *vergură*; coaja singură îi este îmbătrânită.

Kogălniceanu

* * *

Religiunea e cea mai înaltă umanitate a omului

Herder

IMPRESII ȘI SUGESTII

Centrul vieții noastre individuale și colective.

Două luni au trecut decând la Aiud, în centrul Ardealului nostru scump, ne-am adunat ca să luăm parte la congresul Agrului.

Nu vânturile reci alor două luni de zile din lumea noastră nenorocită, nici plăcerile și bucuriile alor două luni de zile din lumea noastră de astăzi — care bucurii deșarte îți oferă, câte numai vrei — dar nici zbuciumul, ori pacea, fericirea ori nenorocirea unei vieți întregi nu sunt în stare să șteargă din sufletul meu impresiile câștigate aco'o, unde m'am convins, că destinele poporului român sunt îndreptate spre bine, pentruca aceste destine și-le-a legat de însuși Domnul nostru Isus Hristos.

Apoteoza acestei legături sfinte a fost masa acelor câteva mii de români, cari după ce cu toții se cuminecaseră, în coloană compactă compusă din rânduri de opt, disciplinați, cu frunte ridicată și cu o strălucire divină în ochi, au străbătut străzile Aiudului, purtat fiind în fruntea coloanei de cei trei Archirei Euharisticul Hristos!

Dacă Agrul nimic altceva n'ar realiza, decât atâta, că deșteaptă în conștiința tuturor Românilor de pretutindenea adânca și ferma convingere, că calea cea adevărată, pe care trebuie să mergem este cea demonstrată la Aiud, — și anii anteriori la Oradea, Sighet și Blaj — calea, pe care înainte merge Eucharisticul Hristos, iar în urma Lui întreaga suflare românească devotată, supusă, arzând de dragoste curată față de El și gata a-L urma, fie drumul oricât de spinos, între orice împrejurări și oriunde — ca să mă folosesc de cuvintele Sfântului Ioan Vianney, cutezătoare, dar atât de expresive: *chiar și în iad* —, existența lui ar fi complet justificată!

Iată atmosfera încălzită de acest gând biruitor al morții și al iadului, în care s'a desfășurat congresul general din 1932, al Agrului. La focul ei în adâncul sufletelor noastre lumini s'au aprins, cari vor lumina cărările vieții noastre până sub umbra Crucii, în care vom dormi odată cu toții somnul păcii eterne. Cu gândul la acest somn al păcii eterne, care viață eternă trebuie să însemne pentru noi, ne-am curățit cu toții, cari am fost acolo, sufletele în taina mărturisirii și prin tainica și umilita, dar reala împreunare cu Hristos Eu-

charistic, care este tezaurul vieții noastre pământești și chezașia vieții noastre de veci mai degrabă decât oricând am putut să înțelegem cari sunt rosturile Agrului și am știut să măsurăm și să apreciem munca Agrului. Centrul vieții noastre și al vieții Agrului este Hristos în sf. Eucharistie.

Agrul este acțiunea catolică a românilor. Fiind „acțiunea”, spre deosebire de orice altă asociație presupune o permanentă acționare, o neîntreruptă muncă.

Dupăce Congresul a făcut o dare de seamă — ori mai bine zis o luare în seamă asupra activității Agrului dela Congresul dela Oradia și până la congresul dela Aiud, în sensul și în spiritul acestui principiu a discutat programul Agrului în viitor.

În primul rând chestiunea presei și în special a cotidianului de mult proiectat și mult dorit. Și s'a hotărât, ca Comitetul Presei constituit încă la congresul dela Oradia să-și continue lucrările. Suntem firm convinși, că acest Comitet va și să lucreze în sensul principului de sus. ~~Permanență și fără întrerupere.~~ În sășij compoziția Comitetului este garanție suficientă, că chestiunea cotidianului în scurtă vreme va fi rezolvată.

Iată problema în jurul căreia s'a discutat mult la congresul din Aiud, cinstit, cu bună credință și în forme și termeni parlamentari. Unde este discuție, acolo sunt păreri. Și părerile pot fi diferite. Între ele pot fi unele greșite. Dacă cineva are păreri greșite nu înseamnă deloc, că dânsul este vinovat. În speță cu atât mai puțin, că-și am pornit dela aceasta constatare — întreaga discuție a fost vădit scăldată în absolută bună credință a tuturor aceloră, cari s'au angajat în aceasta discuție și în spiritul dominat de Hristos, care a fost în mijlocul nostru, într'o atmosferă atât de sărbătorească, gravă și solemnă și în conștiința unei răspunderi atât de mari, încât era cu desăvârșire exclusă orice considerațiune personală, egoistă ori materială.

Dar — precum am spus — oameni suntem și putem avea păreri greșite. Chiar și în căutarea drumului spre bine.

Așa — eu cred — că au greșit aceia, cari au susținut, că până la înființarea cotidianului la București să nu se scoată o foaie

săptămănaia la București fiind suficiente „*Unirea*” și „*Unirea Poporului*” dela Blaj. ¹⁾ Greșesc dâșii și în însăși părerea aceasta a lor și în motivele acestei păreri invocate la Congresul din Aiud.

Am zis, că Agrul este acțiunea catolică a Românilor. Dacă este acțiune, atunci presupune o permanentă muncă. La noi și în special la noi, această „*muncă*” este și o permanentă luptă. Un război modern, în care dușmanul este serios și tare. Și arma cea mai puternică — așa zicând unică, dar cea mai groaznică armă — este tocmai presa!

Acum mai și mai întâu într'un război modern există un front unic și o conducere strategică și unitară. (A se vedea istoria războiului mondial: Entente a câștigat războiul numai în urma punerii sub o conducere unitară a forțelor franțuzești, engleze, americane, belgiene și italiene.)

Frontul unic presupune o grijă egală pentru fiecare punct și fiecare zonă a frontului. A neglija o zonă sau un punct cât de neînsemnat, poate să cauzeze catastrofa frontului întreg. Cu atât e mai sigură catastrofa, dacă o zonă însemnată a frontului este neglijată, ori lăsată chiar în știrea Domnului.

În războiul nostru, întreb eu, oare nu ar fi important, ca conducerea strategică să fie una? Și oare locul acestui mare stat major al presei catolice nu în centrul frontului ar avea loc? Și oare acest centru firesc nu capitala țării este?

Tot așa cu tactica războiului nostru sfânt! Ori nu vedem noi, că până când ținem frontul — să zic așa — pe zona Blajului, dincolo de Blaj (și aici să mi-se îngăduie să înțeleg nu numai zone strict geografice, dar într'un senz oareșcareva și politice și de concepție de viață:) frontul e lăsat în știrea nici nu a Domnului, ci numai a întâmplărilor? Și credem noi, că dușmanul doarme, și nu pregătește pentru noi o lovitură pedindos?

Și față de aceste întrebări ce zic acei cari susțin teza opusă? Ei zic că „*Unirea*” n'a refuzat încă pe nimeni, dacă a avut ceva de zis pe coloanele ei. Ori și această motivare a punctului lor de vedere este fundamental greșită: nu importă, că cine scrie, adică, să fii bine înțeles, năcazul nu acolo zace, că este mic numărul acelo-

¹⁾ Publicăm exact textul articolului primit. Noi credem că se poate totodată, și a *intensifica propaganda* presei în favoarea ziarelor bune *existente* și a *crea încă* un alt organ de acțiune creștină, chiar în capitala țării. Isus a zis „Cu-tezați, Eu am biruit lumea”. (*nota red.*)

ra, cari la Unirea ar avea posibilitate să scrie, ci important este, că până unde ar ajunge efectul tunurilor, cari se descarcă depe coloanele „Unirii“ și ale „Unirii Poporului.“

Toată admirația noastră și tot respectul nostru pentru Blaj și pentru „Unirea“ și „Unirea Poporului“. li recunoaștem importanța și folosul însuș, pe care l-a adus și îl aduce Bisericei, neamului și cauzei noastre sfinte. dar în lupta noastră mare, care este cea mai mare din câte a pomenit istoria, ele ca material de război, sunt deja anachronistice!

Nu puști ne trebuiesc într'un război modern, care este război pe viață și moarte, ci mitrailere și tunuri de calibru mare, și tancuri și escadrile aeriene, pentrucă dușmanul are de aceste arme, — și aceste arme sub conducerea unitară a unui singur stat major unitar acolo trebuie să se ducă și să se pună în luptă unde și dușmanul este mai tare (vezi aproape întreaga așanumita presă) — și de unde se pot întrebuița mai ușor și mai cu efect pentru frontrul întreg: iată pentru ce ne trebuie și până la înființarea cotidianului o foaie săptămânala la București.

Ca să se formeze statul major unitar și comanda unitară și ca să apară cel puțin cele dintâi tancuri și până ce va veni cotidianul. Și aceasta repede, ca să nu fie prea târziu: accentul tragic al acestor spuse la congres cu atâta măiestrie de Păr. canonic Georgescu.

Cei lași sunt predestinați să piardă lupta. Cei ce s'au angajat în cruciada acțiunii catolice nu trebuie să se teamă nici de porțile iadului.

S'a discutat și locul unde urmează să se țină congresul anului viitor. (Asupra timpului nu s'a discutat: s'a hotărât cu unanimitate să nu mai fie în cap de iarnă!)

Congresul nu a hotărât ca pentru anul viitor să fie convocat la București, pe lângă toată invitarea călduroasă a bravilor și distinșilor Bucureșteni, ci a dispus ca comitetul central de acord cu comitetul local din București să ia hotărâre în privința locului.

Este bine, că împreună și de acord cu harnicii Bucureșteni! Acestora doar cu ajutorul lui Dumnezeu le va reuși să convingă comitetul central, că cu congresul anului viitor la București trebuie să

mergem. Nu există piedici și dificultăți, cari să nu se poată învinge! Și nu trebuie să ne fie frică de munca de organizare! Să pregătim congresul viitor șase luni de zile și nu numai trei săptămâni și să nu ne fie frică de piedici! Să nu fim lași! A fi laș înseamnă a fi predestinat la pierire!

Ori oare nu se organizează atâtea excursii cu trenuri speciale cu tarif foarte redus chiar și în capitala țării? Și de ce nu s'ar putea face acelaș lucru în serviciul unei cauze sfinte? Reclamă muncă? Să muncim dacă ne-am angajat la muncă și să nu uităm că acțiunea catolică înseamnă muncă permanentă în baza aceleiaș legi conform căreia un glob pus în mișcare pe panta unui deal, în moment ce se oprește, inevitabil pleacă îndărăt și se rostogolește în vale.

S'au pomenit în istoria atâtea marșuri și să pomenesc și astăzi. Știm de marșul lui Mussolini la Roma, s'a vorbit odată și la noi de un marș asupra Bucureștilor.

De ce să nu realizăm noi acest marș asupra Bucureștilor?

Ar fi un marș sfânt.

Și ar fi condus — ca la Aiud, Oradea și Sighet — de Eucharisticul Hristos, ~~chezășia Creușitei~~ acestui marș sfânt, alfa și omega al vieții noastre și pârghia m.ș.ării Agrului cu ajutorul și sub conducerea Căruia marșul va fi încoronat de triumf: Bucureștii ne va înțelege și ne va îmbrățișa cu îmbrățișarea caldă a iubirei de mamă!

Dr. Al. Fântânar
avocat

*

Cel ce crede în Dumnezeu, nu este nici odată singur.

Chamfort

*

Religia este cea mai profundă poezie a sufletului.

F. von Hellewald

DOSARE (Sinteză)

Romantismul și Rousseau

Din punct de vedere *divin*, romantismul este religiositatea înlocuind credințe precize, sentimentul înlocuind credința, deismul înlocuind creștinismul, — și, pentru a afla izvorul acestui curent, trebuie să ne întoarcem până la mărturia de credință a vicarului savoiard în „*Emile*” a lui Rousseau.

Din punct de vedere *moral*, este pasiunea divinizată, proclamată regină de drept divin și atribuindu-și sceptru! gândurilor și faptelor, și pentru a afla originea despotismului pasional, trebuie să ne întoarcem până la „*Nouvelle Héloïse*” a lui Rousseau.

Din punct de vedere *social*, romantismul este reabilitarea vagabonzilor, utopia înlocuind bunul simț, literatura anarhiei și a sentimentalismului revoluționar, — și, pentru a afla prima formulă a acestei evanghelii noi trebuie să ne întoarcem până la „*Contract social*” al lui Rousseau.

Din punct de vedere *literar*, romantismul este emanciparea „eului”, evidențarea în vers și proză de tot ce este mai intim în conștiință, în inimă, în suflet, în viață — și pentru a afla modelul inițial a acestei literaturii „egocentrice (de un egoism bolnăvicios până la un înalt grad patologic)” găsim „*Confessions*” ale lui Rousseau.

Căci Rousseau fu într'adevăr tatăl romantismului și al naturalismului, or Rousseau era „un smintit, un sărman bolnav pe care îl zdruncina nevroza și la care medici și critici de azi recunosc toate semnele nebuniei”. Și acest nefericit a lăsat moștenire literaturii moderne toate cusururile rușinoase ale lui: fiziologice, intelectuale și morale. . .

Cycnus

GRAFOLOGIE

Nosce teipsum

Omul nu poate fi fericit câtă vreme nu-și poate împlini tendința principală, năzuința lui firească și necesară; iar, cum ne spune Aristotel, „omul din firea lui caută să cunoască“.

Câmpul cunoștințelor omului e nesfârșit, și nu poate fi îmbrățișat întreg, mai ales când cunoștința trebuie să fie desăvârșită și nu numai superficială. Omul trebuie să-și aleagă. Și fiecare, după propriile înclinări își alege obiectul pe care să-l cunoască mai adânc cât se poate mai adânc. Este totuși un obiect care atrage pe oricine: dorința de a se cunoaște pe sine, însuș vechiul „nosce teipsum“ al filosofului grec Thales; dorință adânc întipărită în orice suflet, cum ne dovedește experiența și ne confirmă istoria.

De fapt omul își dă seamă că e ființa cea mai desăvârșită de pe pământ: își dă seama și e mândru de superioritatea sa, studiază deaceea faptele și acțiunile sale, le aseamănă cu acelea ale celorlalte ființe, le analizează, și caută astfel să pătrundă firea intimă a principiului din care ele provin.

Istoria confirmă năzuința aceasta a omului. E drept că în epoca formării filozofiei eline obiectul studiilor era lumea de din afară de noi: căutau filosofii să despoaie lucrurile de manta lor externă, spre a le cunoaște principiile lăuntrice; dar principiile acestea le reduceau totdeauna la ceva vital: Concluzie, care pe când arată idealistilor din orice timp cât e de firesc dualismul cunoștinței, adică deosebirea dintre subiect și obiect, dovedește în acelaș timp și că omul, înainte încă de a se gândi la lumea de din afară, s'a gândit la sine, și s'a văzut, ca să zicem așa, pe sine însuș în lumea externă.

Socrates aduce în filosofia elină o schimbare foarte mare, începând epoca psihologică. Cu dânsul și după dânsul obiectul principal al filozofiei sunt acțiunile omului, cari sunt studiate și analizate cu scopul de a cunoaște cât mai bine principiul care le dă viața. Pe multe căi căutară filosofii să-și atingă țelul.

Cum să ne cunoaştem ? (1)

Până la Aug. Comte metoda principală de care s'au folosit psihologii, a fost introspecţiunea. Dar când alături de bătrâna Psihologie raţională s'a ivit cea empirică, partizanii acesteia, înflăcăraşi de dorinţa de noutăţi, căutară s'o înlătore, ca nedestoinică. Cum e cu putinţă ca cel ce gândeşte „se partage en deux, dont l'un raisonnerait, tandis que l'autre regarderait raisonner?” (2)

Nu e cu putinţă, spun dânşii, ca omul să se împărtească, fiind în acelaş timp şi observator şi observat, nu poate o acţiune conştientă fi repetată cu aceleaşi nuanţe ca mai înainte.

Dar cu toată aceasta introspecţiunea rămâne încă metoda principală a oricărei psihologii, chiar empirice; (3) deşi îi e necesară şi experienţa şi cunoştinţa celorlalte ştiinţe căci Psihologia „est une science vivante: elle doit évoluer avec les sciences biologiques et anthropologiques qui sont ses tributaires”. (4)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fisiognomia

Dar cel „nosce teipsum” al lui Thales are îndeobşte un înţeles mult mai restrâns; însemnează: cunoaşte-te pe tine, aplecările tale, caracterul tău.

Cunoştinţa aceasta e desigur mult mai puţin filozofică decât cea de care am vorbit mai înainte; e în schimb, mult mai practică şi atrăgătoare.

E curios lucru: faptul că un individ, deşi are aceeaş esenţă ca semenii săi, se deosebeşte totuş de ceilalţi prin trăsăturile feţei, prin chipul de a vorbi, de a umbla . . . a dat naşcare pleiadei aceleia de teorii cari ar voi să vadă fotografia personalităţii individului în aceste deosebiri accidentale. Şi pe mulţi îi înflăcărară şi entuziasmară numitele teorii: şi cum era să

(1) Cfr. E. Vidoni, — *Introducere în filosofie* — p. 27-28

(2) Wundt — *Cours de Phil. posit.* t. I. p. 32.

(3) Cfr. Rădulescu-Motru — *Curs de Psihologie* — *Cultura Naţională*, 1923, p. 14.15. - Vasile Conta - *Opere filofice* - *Cartea românească* p. 107-111.

(4) Mercier — *Psychologie* — Alcan — Paris 1923, I. p. 7.

nu atragă teoriile cari fĂgăduiau omului cheia sufletului semenilor săi, o însușire care mai înainte pĂruse magică ?

Iată *fisiologiiștii*, cari măsoară capacitatea intelectuală prin constituția fizică a creierilor. Iată cum *Gall* atrage atențiunea tuturora localizând diferitele tendințe, deosebitele calități morale ale individului în diferite puncte ale crierilor. Iată *fisiognomia* lui Lavater care din formele trupului, și mai ales din trăsăturile feței, pretinde a cunoaște firea fiecăruia. ⁽⁵⁾ Toate teorii cari plutesc pe o mare sbuciumată: excepțiile se înmulțesc, cei odată entuziaști dau înapoi rușinați, valoarea lor se micșorează: furtuna crește și teoriile sunt înghițite de valuri.

Grafologia

O teorie însă, nĂscută trei veacuri în urmă, pare cĂ n'a urmat soarta surorilor sale. E grafologia.

Apare în Italia cu Camil Baldo, pribegește, fĂră haină ori metod riguros propriu mai întâiu, cĂnd desprețuită, cĂnd îmbrățișată de vreun curios: dar încet, încet îmbracă o haină care, chiar de nu o face adevărată știință, o desbracă cel puțin de haina ce ar fi o șarlatanie ori vrăjitorie, care-i atrăsese disprețul savanților.

În timpurile noastre se desvoltă într'un chip surprinzĂtor: numĂrul pĂrtinitorilor crește neconținut. ⁽⁶⁾ În Franța se fondează „Société de Graphologie” ; în Anglia se folosesc de rĂspunsurile ei băncile, ministerele, poliția ; în Italia iarăș avem „Institutul grafologic” din Milano, și revista „La Psicografică”

E încĂ la început: dar asta nu descurajează pe grafologi, cari cred în viitorul strĂlucit al Grafologiei.

Dar pe ce bazează credința lor ?

(5) „Din faptele deja cunoscute, și din natura lucrurilor, rezultă cĂ trebuie sĂ fie o corelațiune completă între fiecare parte din organism și între funcționarea acestui organism . . . De aici urmează cĂ a cunoaște caracterul și aptitudinile unui om numai dupĂ inspecțiunea pigmei și a conformațiunii trupului, nu este imposibil”. V. Conta, o. c. p. 147

(6) Chiar mulți din cler o primirĂ. Astfel d. e. Card. Regnier, episcopul Baudinet preoții Flandin, Michon, Martin, Moretti O. M. Conv.

Scopul ne este să clătinăm puțin clădirea aceasta; vom să știm pe ce bază a fost ridicată, spre a-i putea judeca durabilitatea, spre a-i putea da ori tăgădui încrederea.

Ce e grafologia

Ca părerea, pe care ne-o vom da despre valoarea grafologiei, să fie cât se poate de obiectivă și nepărtinitoare, să vedem mai întâi ce e, și pe ce se bazează dânsa după apărătorii ei.

Li e firesc lucru omului, ori de câte ori are înaintea ochilor o scriere, să caute să iscodească firea celui ce și-a zugrăvit astfel pe hârtie gândurile. „Nous sommes graphologues avant la lettre, avant de connaitre l'existence de la science graphologique“⁷⁾ Scopul grafologiei e să rânduiească, să desvolte instinctul acesta; și am putea-o defini deaceea cu P. Moretti (8): „știința experimentală care din figură grafică a unei scrieri descoperă tendințele naturale ale scriitorului“⁹⁾

Binet o admite ca *artă*; iar U. Kach¹⁰⁾ scrie:

„După părerea mea grafologia are toată severitatea științei, deși încă nu-i o știință“, — ci e mai degrabă,

„Un studiu științific . . . decât o știință, fiindcă regulile grafologice nu sunt atât de absolute cum se cere în știință“.

Pe când după Moretti, Astillero¹¹⁾ și Crépieux-Jamin¹²⁾ grafologia e o adevărată știință căci:

E o artă în acela care a inventat regulile: sub aspectul acesta orice știință e artă, întrucât presupune în născocitorul său o mare pătrundere intelectuală care să descopere secretele adevărului. Dar odată ce principiile au fost descoperite și rânduite așa încât să

⁷⁾ Crépieux-Jamin *L'écriture et le caractère*, Alcan, Paris 1928 p. 33.

⁸⁾ P. Moretti, O. M. Conv, directorul revistei de grafologie „*La Psicografica*“ e autorul operei „*La Psicologia della scrittura*“, publicată fără nume de Cappeli, Bologna. Vom alege mai ales la această lucrare, atât fiindcă e o tratare mai adâncă a grafologiei, cât și pentru că autorul ei a căutat să-i statornicească hotările, punând-o în relațiune cu principiile filosofiei peripatetice. O vom cita cu „*Psic. Scrit.*“⁹⁾ *Psic. Scrit.* p. 7.

¹⁰⁾ Umberto Kock. *Manuale di Grafologia*, Sculponi, Osimo 1914, p. 7.

¹¹⁾ R. Astillero — *Grafologia scientifica*, — Hoepli, Milano 128, p. 3.

¹²⁾ O. c. p. 42.

se poată deduce din r'ânsele consecința juste și obiective, chiar și arta devine știință" ¹³⁾

Este însă o știință experimentală, de oarece principiile sale, ori mai bine regulele grafologice sunt stoarse din experiență. Iar obiectul acestei științe e figura grafică.

Grafologul nu se uită la stilul, la ideile, la sentimentele celui ce a scris, ci studiază numai literile, semnele însăși: le observă de sunt rotunde ori cu unghiuri, de sunt drepte ori culcate, spre dreapta ori spre stânga, de sunt deslipite unele de altele ori, dimpotrivă, sunt împreunate, de sunt aproape ori depărtate între sine.

Scopul Grafologiei

Scopul grafologiei, obiectul ei formal e: să descopere tendințele naturale ale scriitorului. Lasă deci pe seama caligrafiei estetice scrierei și în grija *expertizei* caligrafice sarcina de a vedea de scrierile sunt ori ba ale aceleiași persoane: consideră scriere numai intrucât arată tendința naturală.

„Grafologia ne arată ceace e original în noi, ceace e fundamental, permanent: tot ceace nu vede grafologia e lucru adaos posterior.“ ¹⁴⁾

Grafologia studiază numai personalitatea înăscută ¹⁵⁾ lăsând istoriei sarcina de a studia pe cea câștigată.

„Tendințele modificate pot fi descoperite din scriere numai când astfel de modificări au devenit o a doua natură a individului, așa încât acesta în exercițiul lor nu mai întâlnește nici o împotrivire. În cazul acesta modificarea face parte din natură“

Și grafologia

„pretinde a cunoaște tot ceace aparține inteligenței ori senti-

¹³⁾ Psic. Scrit., p. 7

¹⁴⁾ Psic. Scrit. p. 7

¹⁵⁾ *Personalitatea înăscută*, după Delmas și Bole, pe cari Moretti îi citează o. c. p. 25) cuprinde: temperamentul format din ansamblul celor 5 dispozițiuni afective-active (aviditatea, bunătaea, sociabilitatea, activitatea-emolivitatea), precum și inteligența, care rezultă, după zișii autori, din sinteza celor 3 atitudini intelectuale (memoria, imaginația și judecata). — Ce e personalitatea „câștigată“ înțelegem din însuș nume.

mentului, adică tot ceea ce spiritul și simțurile omului, ba reușește și să scruteze ceea ce privește partea somatică a trupului." 16)

Aceeași e și părerea lui U. Kock, care pe aceeaș pagină a „Manualului” său, după ce ne spune că e absolut cu neputință examinarea vrăstei, și că e foarte anevoioasă aceea a sexului, mai apoi încheie :

„Mult mai sus țintesc grafologii: scopul lor e de a pătrunde în lăuntrul scriitorului folosindu-se de figura grafică a scrierii sale, și apoi încearcă să descifreze și externul.” 17)

Problema de deslegat

Iată ce este, și care e scopul grafologiei, din însăși vorbele grafologilor.

Dacă reflectăm asupra noțiunilor date, vedem lămurit că scopurile ei nu se deosebesc deloc de acelea ale Fisiognomiei de ale Frenologiei și de ale celorlalte asemenea teorii. Dar se deosebește totuș de toate acestea.

„Se deosebește fiindcă grafologia, spre a-și atinge scopul, se folosește de alte mijloace; și apoi fiindcă pe când celelalte teorii sunt statice, fiindcă examinează omul în repaus, dânsa e dinamică, fiindcă îl studiază din activitatea lui.

Și tocmai deosebirea aceasta din urmă, după părerea noastră, e cauza naufragiului ireparabil al Frenologiei și Fisiognomiei cari, date afară din ambiencele științifice, se mulțumesc să li se dea numai un grad oarecare de probabilitate. Grafologia însă e ținută ca mai bine bazată: „progresele din urmă ne îndreptătesc să așteptăm că ea va ajunge și la identificarea stărilor sufletești din cari pornește scrisul.” 18)

Problema pusă de dânsa își așteaptă deci încă deslegarea. Trebuie să admitem ceea ce afirmă? Putem obține ceea ce ne făgăduiește? Ori trebuie s'o lepădăm și pe dânsa printre vechituri ca pe celelalte încercări asemenea?

16) Psic. Scrit. p. 18

17) U. Kock, o. c. p. 11

18) Rădulescu-Motru, o. c. p. 250.

Ce susține grafologia

Din cele spuse mai înainte, deducem că pretenții, drepte ori nedrepte, ale grafologilor sunt :

1° fiecare om își are grafia proprie, inconfundibilă cu aceea a altor indivizi ;

2° grafia aceasta e semnul infalibil al temperamentului, al caracterului, al firei celui ce scrie ;

3° prin urmare din grafie se poate cunoaște perfect personalitatea scriitorului ;

4° Cunoștința personalității pe care o avem din scriere nu e o ghicire oarecare, o bănuială, ci e o cunoștință pe deplin certă, așa încât grafologia e o adevărată știință.

Acestea le sunt afirmările. Să vedem acum și pe ce se bazează ele.

Întâia afirmațiune a grafologiei, că fiecare individ are o grafie proprie ce nu poate fi imitată de alții, inconfundibilă, n'are nevoie de dovezi. Oricât s'ar căuta, niciodată nu se vor găsi două scrieri absolut egale.

Grafologia și personalitatea

Dar ce legături sunt între forma grafică a unei scrieri și tendințele fisio-psihologice a celui ce a scris ?

Răspunsul e, că grafia e întipărirea întregii personalități a acestuia. Iar motivele acestei afirmări iată-le :

Fiecare individ are grafia proprie, deci personală, dupăcum îi e mersul, vocea, trăsăturile feței ... Iar de lucrul acesta e adevărat :

„de unde oare poate preveni decât din aceea că scrierea e o întipărire a întregii personalități care a produs-o ? Personalitatea însă cere un ansamblu de elemente, cari să o facă una în sine, dar deosebită de oricare altă personalitate. Deci asemenea elemente trebuie să fie întipărite în scriere.” 19)

Și până aici nimic nou : o experiență foarte ușoară, dar încă nici o dovadă nu avem. Urmează apoi citatul Moretti :

19) Psic. Scrit. p. 12.

„Profesorul Patrizi a dovedit până la evidență nu numai strânsa legătură dintre organism și gândirea omului, dar și concursul tuturor simțurilor, până și a umilului miros, în crearea unei opere de artă. Ilustrul profesor, prin analizări profunde și obiective, dovedește limpede concluzia: că omul întreg și toate părțile lui, până și cele mai neînsemnate, conlucrează la producerea unei opere de artă. Dacă însă omul întreg cooperează la oricare operă intelectuală, așa încât omul întreg e cuprins într'însă, și dacă scrierea e o operă intelectuală, deci scrierea conține în sine omul întreg.“ — Și să nu spunem:

„că concluzia e mai largă decât premisele, întrucât grafologia se bazează numai pe materialitatea grafică: căci și materialitatea aceasta grafică e o operă intelectuală.“²⁰⁾

Reflectând puțin asupra dovezilor aduse, ne dăm îndată seama că e vorba de principiul cauzalității. Raționament e acesta: Efectul manifestează propria-i cauză; deci efectul individual, propriu, personal, arată o cauză personală, deosebită de oricare alta și-i manifestează caracterul; scrierea însă, cum deja a fost admis și cum urmează și din aceea că e o operă intelectuală și din asemănarea cu mersul, cu vocea . . . e ceva strict personal; prin urmare grafia ne spune că și cauza ei e ceva personal și ne manifestează caracterul ei.

În toate dovezile aduse, și încă și mai lămurit în cea din urmă, se vede clar defectul minorei; defect pe care grafologii caută să-l repare dovedind a treia din afirmările lor.

Caracterul și grafia

Nimeni nu tăgăduiește, ne spun grafologii, că putem recunoaște o persoană după mers, după glas . . .

Prin urmare mersul e personal . . . „totul e personal într'un individ. Iar de e personal trebuie să fie în stare a ne arăta cu certitudine elementele persoanei.“²¹⁾ — Știința, pe lângă asta,

„a descoperit o legătură intimă și dependentă între mecanica musculară și creieri, și și-a propus să examineze mișcărilor prin instrumente materiale“, prin ergograf. Dar „grafia, prin condeiu, poate

²¹⁾ Psic. Scrit. p. 11.

²⁰⁾ Psic. Scrit. p. 13.

manifesta, mult mai bine decât ergografia, funcțiunile creierilor". Prinurmarea „dacă prin pletismograf putem deosebi indivizii destros vaso-motori și levo-vasomotori, dacă prin pletismografie putem descoperi nu numai pe cel vinovat, dar și pe cel nevinovat" ²²⁾ a fortiori putem dobândi aceasta din grafie.

Drept confirmare recurg grafologii și la alte experimente. Unia dintre pozitiviști caută să descopere în craniu ori în diferite părți ale feței semnele manifeste ale vinovăției și prinurmarea a virtuților . . . Nu vedem, de fapt, cu toții deosebirea dintre fruntea, ochii, buzele și purtarea unui idiot și acelea ale unui om de geniu? Acelaș lucru îl confirmă și grafologii, cu deosebirea că:

„după noi psihicul a determinat aceste exteriorități, pe când după pozitiviști psihicul a fost determinat de ele." ²³⁾

Deosebirea e mare, fără îndoială; pozitiviștii materializează psihicul, pe când grafologul nostru ține că proprietățile sunt o manifestare, un efect al psihicului. Dar concluzia e aceeaș: din ele cunoaștem caracterul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Grafologia și știința

De la Michon încoace toți grafologii susțin asta; grafologia nu e o ghicire, o artă, ci o adevărată știință. Principiile și regulile ei sunt indiscutabile, cum se dovedește din faptul că numai după câteva lecțiuni e în stare să facă un examen grafologic fără teama de a da greș.

E însă o știință asemenea medicinei, psihiatriei, psihologiei, iar nu matematicii.

A face un examen grafologic nu însemnează, prinurmarea, a ghici, a „intui"; căci a ghici însemnează a merge înainte orbește, fără nici o regulă pozitivă; pe când a face un examen grafologic însemnează a aplica regulile scoase dintr'un studiu

²²⁾ Psic. Scrit. p. 13-15. — Aceeaș e și părerea lui Cripieux-Jamin: sistemul nervos excitează mușchii brațului celui ce scrie, iar excitarea aceasta, ca toate celelalte gesturi, manifestează interiorul celui ce scrie.

²³⁾ Psic. Scrit. p. 15-16.

experimental adânc. Iar în intuiție, chiar de vezi adevărul, îl atingi imediat, fără raționament.

Nu trebuie însă exclusă cu totul puterea de a intui: se pot găsi grafologi cari cunosc bine legile, dar nu sunt în stare să le aplice realității; ceea ce se întâmplă de altfel, și în medicină; căci în științele acestea

„rolul principal îl au simțurile întrucât cunosc și rânduesc materia care mai apoi va trece la inteligență“

(pe când în matematică simțurile n'au ce ce face).²⁴⁾ Precum nu se poate spune deci că medicina ori psihologia, chimia... e o intuiție, nici despre grafologie nu se poate spune așa ceva.

Dealtfel faptele confirmă afirmație; căci deși grafologia e încă la'nceput, cine-i poate număra succesele?

„Triumfurile grafologiei sunt nenumărate, și tuturor specialiștilor ei li s'a înâmplat, fără îndoială, să descopere adevăratul caracter al unei persoane; cei mai mulți zâmbiau la'nceput; dar mai apoi vreo întâmplare neașteptată i au convins. Faptele acestea dovedesc importanța extraordinară a grafologiei“.²⁵⁾

BCU Cluj / Central University Library L. J. De Rocchis.

Minunea veacului XIII

— Rânduri de orientare asupra sf. Albert cel Mare —
de prof. Dumitru Neda.

Omul vremilor de azi e grăbit. Aleargă înfrigorat și cu viteză, — ieri alaltăieri de neînchipuit, — pe uscat, pe apă și prin văzduh. Trăind în lumea mașinilor, a devenit și el un fel de mașină. Nu mai are stare, nici alinare. Spre cea mai mare pagubă a cugetării profunde și roditoare de opere solide, monumentale. Căci blazat și nervos cum e, în urma prea multelor și extenuantelor preocupări de ordin, în măsură preponderantă, mecanic și material, oricé face e făcut în pripă și fără să aibă întreaga iubire a sufletului său. Iar lucrurile săvârșite fără iubire și fără răgazul necesar, nu pot fi decât așa cum sunt

²⁴⁾ Psic. Scrit. p. 17

²⁵⁾ Astillero, o. c. p. 7.

atâtea în zilele noastre: ușurele, seci și șubrede. Poleiala la re-pezeală nu le dă nici viață, nici consistență. Se ridică, lucesc puțin și rece, ca să se năruie în curând și să piară fără urmă.

Nu așa mult hulitul ev mediu cu domurile, universitățile și celelalte alcături sociale, culturale ale sale. Nepricepuții îl vorbesc de rău îngăimând, la adresa lui, fraze ca: întunecat, obscurantist, refractar adevărului științific, plin de erezii și de superstiții. Adevărul e însă că nici când nu s'a lucrat cu atâtea temeinicie, stătornicie, seriositate și idealism ca în evul mediu și că dacă azi, între multe altele, avem și o filosofie vrednică de acest nume, aceasta e rodul ostenelelor, acelor răbdurii cugetători medievali cari prin obstinațiunea lor prudentă și bine strecurată au isbutit pentru filosofie și științele naturale și pozitive să creeze un domeniu unde cugetarea să fie independentă și să recâștige pentru rațiune drepturi lăsate chiar de ea să cadă în desuetudine. (cf. E. Gilson: La Philosophie au Moyen-Age. Paris 1925. pag. 167). Meritele ale unui Abélard, Vincențiu de Beauvais, Moerbeke, Grosseteste, Roger Bacon, Toma de Aquino, Duns Scotus și a altora de pe atunci, numai acela nu le cunoaște care habar n'are de istoria culturii universale.

Din viața celui numit „*Doctor universalis*“

Loc de frunte în pleiada atâtor luceferi din evul mediu ocupă sf. *Albert Marele*. Viața lui cuprinde aproape întreg veacul XIII, împrumutându-i o strălucire deosebită. Odrasla conților de Bollstädt a văzut lumina zilei în Lauingenul Suabiei la 1193 (după Endress la 1207). Primele elemente de învățătură le primește în castelul părințesc. Dup'aceea trece în Italia, la universitatea din Padova. Aici face cunoștiință mai deaproape cu fiii sf. Dominic și cu spiritul de muncă și sfințenie ce însufleșea tânăra tagmă călugărească (sf. Dominic moare în 1221). Judecată ageră, conștiință delicată și voință tare: tânărul dela isvoarele Dunării bătrâne înțelege că nicăiri nu va fi mai binecuvântată și mai spornică munca lui, mai asigurate și mai bine plasate forțele lui de muncă, de cum vor fi în legăturile cî-nului călugăresc al dominicanilor. Și fiindcă un singur dor avea: să facă tot ce poate face spre mărirea lui Dumnezeu și bine-

le semenilor săi, și încă în chipul cel mai bineplăcut celui de sus, hotărârea sa, una și nestrămutată, aceasta fu: să între în rândul fiilor sf. Dominic. Toate împotrivirile familiare sunt zadarnice; în 1223, la vârsta de 30 de ani, Albert e călugăr. Ordinul îl trimite apoi să-și desăvârșească studiile teologice la Köln, ca să fie ridicat numai decît la freapta preoției.

Viața lui de aici încolo este, până 'n capăt, o necurmată cheltuială de forțe, morale și intelectuale, ale unui uriaș. E, pe rând, profesor la Köln, Hildesheim, Freiburg, Regensburg, Strasbourg și Paris, de unde trece din nou la Köln să întemeieze și să diriguească o școală superioară a tagmei sale. În această calitate îl surprinde numirea de provincial al ordinului din Germania. Trei ani de zile poartă și slujba aceasta alergând dela Flandra, peste Germania, și până în Polonia și Ungaria, pela toate așezările mănăstirești ale cinului din părțile de sub supravegherea sa. Doi ani face și pe episcopul de Regensburg, cu aceeași conștiințiozitate și neobosit zel apostotic, între altele însuflețind masele patriei sale și ale Bohemiei pentru cruciada ce se pregătea. Scăpat de povara arhieriei se întoarce la catedra din Köln, unde-și dă obștescul sfârșit în 15 Noembrie 1280, mângăiat în sufletul său, de a fi rămas credincios juruințelor călugărești până la ultima suflare și de a fi făcut tot ce a putut face pentru pacea dintre frați și dintre biserici (a luat parte la săborul din 1274, dela Lyon, când s'a împăcat, din păcate numai vremelnic, Răsăritul cu Apusul), pentru dreptate (pledează, cu succes, la Anagni, în fața Papii, cauza ordinului dominican acuzat pe nedreptul, și aleargă, la adânci bătrânețe 1277, până la Paris să-și apere ucenicul drag, pe sf. Toma de Aquino a cărui câteva teze fuseseră osândite de episcopul Ștefan Tempier), și pentru adevăr.

— Sălășluise atîta bogăție de bunătate și energie în omulețul acesta mic de statură și plătînd în ce-i privea forma exterioară, cum îl descriu contemporanii! (L. de Weltheim).

Doctor universalis

Istoria culturii omenești a rezervat pagini strălucite pe seama smeritului ieromonah ce-și împărțise viața între aposto-

lia cuvântului (clerului îi vorbea latinește, iar călugărițelor și poporului în limba lor maternă, vulgară) și apostolia catedrei, laboratorului și mesei de scris. Operele lui, în ediția lui Bognet, dau nu mai puțin de 38 volume strașnice, în 4°. Și să se noteze că multe încă n'au văzut lumina tiparului. La acest loc noi ne mărginim să încreștăm doar atâta că formează o bibliotecă întreagă, cele mai însemnate dintre ele fiind: De praedicabilibus; De praedicamentis; De sex principiis; Perihermeneias; Analytica priora et posteriora; De auditu physico; De coelo et mundo; De mineralibus; De meteoris; De animalibus; De vegetabilibus; De fato; De forma rezultante in speculo; Summa de creaturis; Summa Theologiae, și alte lucrări omiletice, exegetice și ascetice. (cf. *M. de Wülf*: Histoire de la Philosophie Médiévale. Louvain 1924. Tom 1⁵ pag. 377-379).

Munca desfășurată de acest uriaș al acțiunii și a cugetării i-a făcut deja pe contemporani să-l cinstească cu titlul de Doctor universalis. Și pe dreptul. Dânsul era acasă; „en maître“ în astronomie, cosmografie, meteorologie, climatologie, fizică, mecanică, arhitectură, chimie, mineralogie, anthropologie, zoologie și botanică, înafară de filosofie și teologie. Ștима extraordinară de care se bucura se învederează și din faptul că încă fiind viu e citat, contra obiceiului vremii, cu numele propriu, asemenea lui Aristotel, Avicena și Averroës, și nu cu comul „quidam“ cum se făcea cu alții (cf. *Fr. Klimke S. I.*: Institutiones Historiae Philosophiae. Roma. 1923. vol. I pag. 192). Roger Bacon, care, mai mult de cât probabil îl cunoștea dela Paris, notând, nu fără oarecare amărăciune pismașă, acest lucru, adaugă: „*et adhuc vivit et habuit in vita sua auctoritatem quod nunquam homo habuit in doctrina*“.

Vremea a dat drept celor se admirau pe măestrul Albert. Și cu trecerea vremii admirația celor ce-i studiază viața și opera va tot crește față de dânsul, atât pentru curajul nemaipomenit de a lua în apărare fățișă poziții socotite acoperite de oprobriu general pentru totdeauna, cât și pentru intuiția sa genială pe terenul științelor naturale, cu verificări definitive, după veacuri de trudnice studii și expertize științifice.

Pentru Aristotel

Căci să nu uităm că toată știința vremii sf. Albert, cu neînsemnate abateri, ca școala din Toulouse, sta sub influența lui Plato trecut prin filtrul sf. Augustin. Aristotel era „perhorescat”. Mai ales după ce Inocențiu III, în 1215, oprește să fie predată fizica și metafizica Stagiritului; urme pe cari le bat și Gregoriu IX (la 1231), Inocențiu IV (care estinde în 1245 interdicția și la Toulouse) și Urban IV, în 1263. Iar unul dintre meritele nepieritoare și incalculabil în roadele sale tocmai acesta a fost: încetățenirea filosofului grec prescris în lumea filosofiei și teologiei creștine, și încreștinarea lui. Convins de enorma valoare de utilizare ce o reprezenta filosofia lui Aristotel pentru dogma creștină, fiul sf. Dominic nu s'a abătut din calea nici unei greutăți, pentru a duce la bun sfârșit gândul ce-l muncia: să treacă în patrimoniul latinilor comoara de adevăruri acumulate de Greci, îndeosebi de Aristotel, și de elevii lor e-vrei și arabi: *Nostra intentio est omnes dictas partes facere Latinis intelligibiles*. În acest scop nu se mulțumește să reproducă, pur și simplu, pe înțeleptul Eladei și comentatorii săi, ei îl explică, îl comentează, îl completează, săvârșind o adevărată operă de restaurație. (cf. E. Gilson o. c. pag. 163-164). Colaborator principal în lucrarea de traducere din grecește îi este fratele întru monahism, W. Moerbeke. Truda lor și a urmașilor nu e zădarnică; în 1566 Stagiritului, cu aprobarea Capului creștinătății, i-se deschid largi porțile tuturor înaltelor așezăminte de învățătură. Ce a însemnat asta pentru filosofia și teologia creștină, și deci pentru întreaga cultură europeană, nu e locul să se spună în cadrul unor scurte notițe informative.

Știința și experimentare

Ca bărbat de știință, sf. Albert e dintre cei mai serioși și mai temeinici pe cari i-a avut vreodată omenirea. Pentru el știința e lucru mare, sfânt, și rostul bărbatului de știință, fie ea chiar și profană, e aceea a unui preot în templul adevărului. Pretutindenea, în toate, înainte de toate și mai presus de toate caută adevărul. Acesta-i impune și nu autoritatea ca atare, oricare ar fi ea. Mai ales în științele naturale e de o in-

transigență pe care cercuri mai puțin descătușate ar fi putut-o timbra drept impie și revoluționară: *Dico quod nihil ad me de Dei miraculis, cum ego de naturalibus disseram*. Adecă: să mă lăsați în pace cu minunile, când e vorba de limpezirea problemelor naturale! Mărturisește că într'ale credinței dă sf. Augustin mai multă ascultare decât lui Aristotel. În schimb în științele naturale înaintea lui are întâietate Stagiritul; precum la rândul său, într'ale medicinei, preferă acestora pe Galenus și pe Hippokrates. Principiul lui, în ce privește științele naturale, e scurt și limpede: cred experimentării. Așa face dânsul și așa face și pe alții să facă: *Earum autem, quas ponemus, quosdam quidem ipsi nos experimento probavimus, quosdam autem referimus ex dictis eorum, quos experimus non de facili aliqua dicere nisi probata per experimentum. Experimentum enim solum certificat in talibus, eo quod de tam particularibus naturis syllogismus haberi non potest*. Care naturalist modern e mai categoric în această privință? Și care e mai conștientos în observarea fenomenelor ca el? Enunță principiul: *Oportet experimentum non in uno modo, sed secundum omnes circumstantias probare*, și se ține de celea enunțate. Observă o cometă în Suabia; umblă multă lume-impărăție ca să studieze firea metalelor: *quoesivi per diversa mundi regiones*; vrea să aibă orientare sigură în medicină și de aceea parcurge cu atenție mai bine de 300 traduceri de lucrări arabe referitoare la cauză; cutreeră orașe după orașe ca să le cunoască amănunțit bibliotecile; iar când îi trebuie un tratat arab uitat, ori te miri ce fragment pierdut din cutare scriere, recurge la serviciile fraților de călugărie din Grecia, Palestina ori Spania, numai să poată face lumină într'un punct încă întunecat. (cf. P. Gillet: Albert der Grosse als Mann der Wissenschaft. Studiu apărut în Nr. 14-15 din 1932 a revistei „Schönere Zukunft“ din Viena). Avea drept, dealtfel incisivul Roger Bacon, când scria: „Asta singur plătește mai mult decât o mulțime de învățați, pentru că a lucrat mult, a văzut nespuse de mult și n'a cruțat spesele. Așa se face că a putut trage atâtea lucruri din nemărginitul ocean al faptelor“. Inșirăm în fugă: el e cel dintâiu care descrie mamiferele Germaniei; el

este părintele anatomiei insectelor; el e singur care, dela Aristotel încoace până bine de curând, a binemeritat pentru botanică; el e singurul dintre cei vechi care e acasă într'ale psihofiziologiei moderne. Adevărat „*stupor et miraculum*“ nu numai al veacului XIII cum credea Ulric de Strasburg, ci și al veacurilor ce-au urmat. Să fie fost înțeles la vreme acest miracol al științei, și să se fi desvoltat științele naturale în alviile trase de el, alta le-ar fi fost soarta, căci ar fi fost ferite de rătăcirea tricentenară pe căi greșite, cum atât de bine observă D-I Stadler. (cf. *Ueberweg-Geyer: Grundriss der Geschichte der Philosophie*, vol. II¹¹ Berlin. 1928. pag. 410). — Pentru a întregi cât de cât portretul acestui erou al spiritului, asemenea căruia, cum zice Preafer. Părinte Piu XI, abia de mai are omenirea cinci sau șase, adaugem că în Sevilla se păstrează încă manuscrise de conținut geografic, cu note marginale scrise de însuși Cristofor Columb....

Sinteză fericită

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Literele Decretale: *In thesauris sapientiae*, din decembrie 1931, cari trec vlăstarul familiei de militari a conților de Bollstädt între Sfinții și marii Dascăli ai bisericii lui Hristos, dată fiind și indiscutabila eroicitate a virtuților creștine practicate de el și adevărate prin nenumărate minuni de Părintele luminilor, au fost un răspuns dintre cele mai binevenite la o distanță multiseculară. Fiii veacului nostru au înc'odată prilejul să vadă că sfințenia și știința sunt numai bune și că disciplina vieții creștine departe de-a slăbi și de a suprima geniul, vigoarea voinții, activitatea politică ori nobleța spiritului omenească, dimpotrivă, cu ajutorul harului d-zeesc ridică firea omenească la înălțimi etice-intelectuale ce storc admirația tuturor celor în stare să aprecieze asemenea valori. Dovadă idolul tinerimii universitare din Parisul anilor 1245-1249, ai cărui ascultători nu-i mai cuprindeau salele de învățământ ci a fost silit să le țină prelegeri sub ceriul liber (cf. *D. Nagy Iános: A filozofia története*. Budapest. 1927. Ediția 2, pag. 209), sfetnicul Papilor, împăciuitoarea celor învrăjbiți (impacă pe arhiepiscopul de Köln

cu burghezimea aceluia oraș), duhovnicul iubit și diplomatul abil, precursorul cel mai perspicace a studiilor naturale în Apus, întâiul care a pus acest Apus în slujba religiei creștine și i-a infiltrat sublima înțelepciune greacă în izvoarele ei, întâiul care a ridicat istoria naturală la rang de doctrină bisericească . . . . Cel dintâiu care s'a silit să reducă formele lucrurilor create la un plan morfologic, însfârșit întâiul și singurul care a expus în toate părțile sale istoria întregii firi (K. Jessen), — sf. Albert Marele. Lăudat fie Domnul întru sfinții săi!

UN ZIARIST MODERN⁽¹⁾

Păr. Bailly (urmare)

Jurnalul său câștigă repede faima de unul din cele mai bine scrise, din cele mai inteligent alcătuite. Abilitatea sa tehnică în a prezenta noutățile, în a așeza articolele, în a face înfine gazeta sa interesantă, era prodigioasă și un mare număr din ingeniozitățile sale, au fost adoptate sau imitate de către jurnalele cele mai de seamă, de către cei mai renumiți zăriști. În casa „Presei Bune”, el avea următoarea deviză; „Să formăm mai întâi creștini adevărați și apoi vom culege celelalte roade chiar peste așteptările noastre”. Niciodată n'a primit ca ziarul său să servească interese electorale, de partid sau individuale, ci numai și numai apostolatul, căci aceasta a fost scopul lui când a întemeiat jurnalul, pătruns până în ultimele fibre de religie, de spiritul credinței. Totul era la el predică, dar o predică pitorească, *vie, sprintenă, niciodată afectată sau plictisitoare*, unde evenimentele zilei erau luminate cu luminile credinței și apreciate după o înaltă judecată, conform principiilor Evangheliei. Dacă însă câteodată în focul luptelor zilnice și în fața loviturilor perfide aduse religiei, prin obrăznicia puternicilor zilei, n'a avut întotdeauna prea multă considerație pentru dușmanii suspuși ai lui Hristos, sau ai Bisericii sale, acest lucru e motivat de faptul că el și-a amintit mereu vorbele blândului Francisc de Sales, care sfătuia „să se zugrăvească așa cum sunt, inamicii religiei lui Isus”. Cum deci i s'ar fi putut face vre-o imputare din acțiunea lui? Căci el nu știa ce este capitularea, nici

---

(1) Vezi *Observatorul*, An VI p. 69 — și An III p. 281.

atenuarea adevărului, fie el cât de crud. În integritatea caracterului său, el avea groază de înduioșerile plângătoare ale așa numiților moderați, cari ascund destul de rău lipsa totală de convingere. El repeta în fiecare zi colaboratorilor săi:

„Nu faceți niciodată articole cari ar putea fi semnate de un liber-cugetător. Să se simtă în tot ceea ce scrieți creștinul și catolicul convins, căruia nu-i este teamă de-ași afirma credința. Fugți ca de ciumă de această așa zisă bunăvoință naturală, care se împacă cu toate, care îngăduie totul, care ar vrea să împace pe Dumnezeu cu Satana“.

Respectând riguros această linie de conduită, ziarul său era un izvor dătător de viață și semăna adânc spiritul credinței, chiar în pământurile cele mai sterpe și mai îndărătnice, grația îndemănatecului prim-redactor conducător și cum nu era să fie așa, când dela începuturile sale se vădise ca unul ce ieșea cu totul din comun.

Deși umil a scos capul la lumina zilei, totuși entuziasmul cu care a fost primit de cei cari pa'rcă de mult îl așteptau și repeziciunea cu care s'a răspândit ziarul, au fost într'adevăr uimitoare. Cu toată atmosfera de sărăcie, care înconjură nașterea sa, ori mai degrabă în virtutea chiar a acestei sărăcii, puternică dovadă a încrederii fără margini pusă de fondatorul său în Providență, din capul locului cunoscu un succes fără precedent. Două luni numai dela apariția ziarului și deja era trimis la mai mult de 10.000 de adrese și abonamentele continuau să sosească din abundență cam câte 200 zilnic. Este foarte adevărat însă că de peste tot se înălțau rugi fierbinți la cer, pentru prosperitatea foarte iubitei gazete. Pentru a ilustra aceasta, să ne oprim numai la următoarele două fapte, dintre multe altele: Un grup de tinere fete din popor, neputându-se abona, scriau Pr. V. de Paul, promițându-i de a recita de mii de ori „Ave Maria“, pentruca „La Croix“ să câștige cât de curând un număr egal de cititori; o comunitate din Sudul Franței a asigurat că va face de 30 de ori „callea crucii“, în fiecare lună, pentru aceiași intențiune. B ne înțeles însă că nici Pr. V. de Paul nu se culca pe laurii câștigați, ci în fiecare Jo', în prezența întregului personal, celebra o Liturghie înaintea Sf. Sacrament, pentru a obține o și mai largă răspândire a ziarului, dela Cel căruia i-l închinase. Și tot sufletul și-l punea în ireproșabila prezentare a jurnalului, căci „La Croix, spunea el, este o bătălie ca-

re trebuie câștigată în fiecare zi". Dar nu numai „La Croix” își împărția darurile sale, ci în tot ce apărea la Presa Bună, întreaga redacție era în primul rând el, scria și pentru „Le Pèlerin” și pentru „L'Almanach du Pèlerin” și toate celelalte.

O muncă titanică, care pe oricare altul l-ar fi doborât, dar el, după o zi de lucru îndârjit, nemulțumit totuși decât făcuse, petrecea ore întregi în fața Sf. Sacrament, reînnoindu-și astfel puterile. Apoi dimineața se scula la ora 3, își relua meditațiunea în fața altarului, după aceea la ora 5.30 își oficia Sf. Liturgie și numaidecât pleca înspre camera sa de lucru. Secretul reușitei sale mai trebuie căutat și în aceea, că vrând să facă gazete populare, s'a considerat el însuși din popor, familiar simplu, în felul celor pentru cari scria. Așa a putut ajunge ca prin ajutorul Congreselor și Comitetelor presei bune, împrăștiate pe tot întinsul Franței, cari erau sortite să lucreze la răspândirea ziarului „La Croix” și cari se reuniau la Paris pentru a-și coordona lucrările făcute cu multă râvnă, a ajuns, zic, ca deja în anul 1889, după numai 6 ani dela înființare, ziarul să treacă peste 100. 000 numere zilnic. Acest bogat rezultat a fost încununarea unei munci intense și cu adevărat desinteresate, căci membrii Congreselor, după ce terminau ședințele propriu-zise, cu brațele încărcate de gazete, alergau pe marile bulevarde ale Parisului, strigând și vânzându-le, a'doma unor angajați special pentru aceasta, ei, oameni cu stare și cu situație socială. Insuflețirea lor era însă explicabilă, când ne gândim că aveau în fața ochilor pilda vie a animatorului lor de fiecare clipă.

Cum a putut Pr. V. de Paul să săvârșească o așa de formidabilă operă? Fiindcă iubindu-și într'adevăr cu sinceritate pe toți colaboratorii săi, toți slujbașii tinerei case a Presei Bune, și aceștia la rândul lor s'au devotat fără nici-o rezervă operei sale. În fiecare an, în sărbătoarea Sf. Vincențiu de Paul, întregul personal al Casei era invitat, cu familiile lor, la noviciatul asumptonist din Livry. Totul eră pragătit mai dinainte de către chiar Pr. V. de Paul, mult suflet și multă atențiune pentru marea familie ce se strângea acolo. Peste tot era, tuturcr se împărția, nu era un doliu, nu era o sărbătoare a cuiva la care el să nu ia parte. În prodigioasa lui activitate părea că nici n'are nevoie de somn și de repaus. Se hrănea însă cu atât mai mult dintr'o misterioasă sursă, din care nu se prea adapă cei-

lalți gazetari: Rugăciunea. Acest om atât de activ, așa de hotărât în acțiunile lui, așa de clar-văzător în operele sale, atât de judicios în calculele sale, era un mistic. Odată, copleșit de ciclopica muncă de fiecare zi, a arătat Superiorului General că din lipsa de timp, nu mai poate implini toate necesitățile, mai cerându-i deci a,utoare, colaboratori. Atunci Păr. Picard, care ca adevărat Superior al Asumpțiunii, era un călugăr cu o credință nemărginită, îi răspunse: „Nu cunosc decât un singur mijloc pentru înmulțirea orelor de lucru, și acela este prelungirea cu o oră a meditației zilnice“. Iată într'adevăr, o metodă neintrebuințată în sălile de redacție moderne. Pr. V. de Paul însă a înțeles valoarea acestui ajutor și mărindu-și meditațiunea zilnică cu o oră, începând din acel moment, după însăși vorba lui, a putut face față tuturor lipsurilor, ba încă întreprinzând noi opere.

Unul dintre principiile sale era deasemeni de a se abține, în presa populară, dela polemicile între catolici. Și cu drept cuvânt aceasta era o virtute la el, căci nu arareori era atacat, simțindu-i-se verva neseacă și spiritul scânțietor, cari îi dădeau o superioritate zdrobitoare asupra contradictorilor săi. Dacă câteodată se mai repezia în câte un jureș asupra lor, strivindu-i sub greutatea talentului și impetuoșității sale, Superiorul General, Pr. Picard, care pe drept era dușmanul declarat al acestor dispute între frați, din cari nici-un fel de bine nu putea ieși pentru biserică în general, prin opreliștea lui îl tempera numaidecât, căci Pr. V. de Paul asculta cu o obediență perfectă cea mai mică părere a superiorului său. Așa că de multe ori, în mijlocul celor mai desbătute și mai controversate chestiuni între catolici, ziarul său dădea în mod obișnuit dovadă de atâta stăpânire de sine și atâta indiferență la atacuri, încât sfârșia chiar prin a îmlânzi pe adversari sinceri și a scoate din fire pe cei cu rea voință.

Este incontestabil și în deobște recunoscut că influența extraordinară a ziarului „La Croix“, ținea în șah opera de distrugere a creștinismului întreprinsă de către Lojile francmasonice și forma un dig în contra acestora, care se mărea și se întărea pe fiecare zi. Și pentru aceasta trebuia neapărat distrus și atunci fu concepută, în subteranele instrumentelor infernului, manopera savantă care duse la celebra lege asupra asociațiunilor, la izgonirea din țară a călugărilor și în sfârșit la separarea Bisericii de Stat. — Inșă din acest rău momentan, D-zeu avea să scoată și roade bune!

S. M.

LITERATURĂ.

Iulia Hașdeu poet francez (1)

În August, fură douăzeci și cinci de ani, decând Hașdeu muria în fantasticul său castel din Câmpina, la vârsta de 69 de ani, bătrân înainte de vreme, a cărui frenetică exaltare a gândirii și viață uriașă, toată întoarsă înăuntru, au consumat organismul fizic prea șubred pentru a le conține. Trebuie să revenim mereu la mărturisirea pe care a făcut-o el însuși :

„Mi-am înțeles misiunea pe o scară colosală, cine poate ști dacă meșterul Manole s'ar putea menține fără să cadă ?”

Cum a realizat această concepție a vieții sale intelectuale, alții mai competenți au spus-o. De altfel, în festivalul pe care Academia română i l-a consacrat cu ocazia acestei aniversări, două voci autorizate i-au făcut sinteza judecării definitive ca istoric și ca filolog. Nu știu, căci cine poate cunoaște slăbiciunile tainice ale oamenilor mari, dacă el însuși ar fi primit cu plăcere faptul că nu-i s'a făcut nici o aluzie la opera sa literară și că inițiatorul lui *Etymologicum magnum Romaniae* al cărui cele câteva fascicule pline de inspirația maestrului au aci o importanță tot atât de mare ca și *Discours sur la Méthode* al lui Descartes, precum și directorul „Arhivelor istorice” pot să facă să uite pe puternicul autor al lui *Răzvan și Vidra*, pe poetul „*Revistei noi*” sau pe vizionarul din „*Sic cogito*”. Căci în fine, chiar când organismul său intelectual slăbit de o prea mare suferință morală (sombrose) căzuse într'un dialog neîntrerupt cu spiritele, forța originală a acestei inteligențe splendide se invederează încă prin trăsături ce nu sunt departe de geniu.

În orice caz, dacă ne aducem aminte cu câtă dragoste pasionată a înfășurat el memoria copilului său, dacă se ține seamă de faptul că a putut să se închidă pentru ea, timp de 14 ani, într'o obsesie pioasă, în templul halucinant al vilei sale despre care se spune că fata lui ar fi fost inițiatoarea și stăpână, dacă prietenii au crezut că pot să-și permită să intre în

(1) Conferința ținută la Fondațiunea Carol din București la 11 Dec. 1932

duioasele mâinii ale acestui nenorocit tată, îmi pare că nimic nu i-ar fi fost mai mângăetor, în dorința de a participa la sărbătorile comemorării sale, decât de a se aduce aminte numele copilei sale. Acest lucru explică alegerea subiectului meu și cinstea pe care o voi avea de a vă vorbi despre Iulia Hașdeu. Voi fi oare destul de înțeles de toți, dacă aş afirma fără să vreau câtuși de puțin să micșorez academicianului toate titlurile lui de glorie, că i-ar fi fost destul să între în istorie faptul de a fi tatăl autorului lui „*Bourgeois d'Avril*” și „*Chevalerie*”, și aceasta are alte drepturi mai autentice pentru admirația noastră decât lunga și feerica misiune postumă în templul spiritalist al tatălui său sau în cavoul de la Belu. Geniu binefăcător, care a legănat 17 ani o durere neconsolată, ea a fost încă și mai mult prin ce era mai bun în sufletul său pe care ni l-a mărturisit în versurile sale. Ea ar merita să mai fie încă. Atunci deci, dacă ceea ce vom spune de ea, în aceasta prea scurtă convorbire, este adevărat, dacă afirmările noastre, cari vor mira fără îndoială, nu ar fi fost smulse decât din cauza profundeii impresii provocate de întâlnirea cu acest copil, cum s'ar putea explica uitarea în care a căzut opera sa și de ce această operă nu a fost încorporată în tezaurul comun al rasei. . . Iulia Hașdeu este un poet francez. În afară de două sau trei poezii scrise în limba sa maternă, idiomul cântecelor sale; vocea naturală, îndată ce apucă instrumentul divin, a fost limba lui Victor Hugo. Ea e din rândurile lui Guérin și Jacques Richard.

Ar putea fi cineva autorizat de aceste formule să refuze Iuliei Hașdeu orice înfățișare românească? S'ar putea oare spune că a fost o transfugă? Dacă critica ar lua această postură ar fi nedreaptă și ar comite o acțiune rea. Poate vreți să generalizez lupta? Ar trebui atunci să spun prietenilor noștri români, că nu trebuie judecate subț acest unghi strâmt de lingvistică națională cazul unei Contese de Noailles autorul lui „*Mon coeur innombrable*”, acel al Prințesei Bibescu, autoarea celor „*Huit Paradis*”, „*Quatre portraits*”, scriitoare franceze dar române autentice și fervente, cazul lui Cantacuzino, cel al Văcăreștilor, Ghica, Lahovari și toți aceia într'un cuvânt cari nu au putut

să exprime decât în limba lui „oil“ visul muzicii lor interioare. Să ne decidem deci, vă rog, odată pentru totdeauna, să liberăm gândirea noastră de orice neliniște de pierdere națională. Ce importă la drept vorbind instrumentul dacă pasiunea care-l face să vibreze este fiica autentică a rasei. Verbul interior și nu rezonanța temporală este cel care pornește sufletele. Mai mult încă, către patria mamă a acestor suflete, vin laudele cari se ridică din cele patru vânturi ale lumii, din partea tuturor acelorora, cari grație limbei franceze pot intra în contact cu bogățiile spirituale ale românismului. Sensibilitatea românească, splendoarea și bunătatea viziunilor ancestrale au afinat pe acești cântăreți. Geniul românesc este izvorul primitiv, firul de apă limpede și murmurătoare, al căror ecou îl găsim în toate aceste cântece. Nu ne înșelăm, suntem siguri. „Patria este copilăria“ spunea una, care recunoaște că de „Înelul și marama“ se leagă țesătura intimă a poemelor sale. Și cealaltă afirmă :

*Une enfant qui naquit sur la terre latine
et dont le rêve fut chantant et pastoral,
est puissamment liée au secret ancestral,
qui du bord d'un pays vers d'autres bords l'incline.*

*Mon père me parlait des rives bucoliques,
des espaces brillants de maïs et de blés,
J'imaginai debout, dans les sillons comblés,
le paysan rieur, au coeur mélancolique.*

*Et puis j'ai voyagé, petite fille encore
dans ce pays doré, raisonneur et naïf.
Je me souviens des jours sans fin, couleur d'aurore
des enfants nus, des boeufs, des murs blancs et des ifs.*

*La j'ai vu des palais, des églises, des tombes :
tout ce dont mon esprit ignorant était né,
depuis combien de temps prépariez-vous, colombes,
le pur roucoulement que les Dieux m'ont donné.*

Cât despre Iulia să ne mulțumim pentru un moment de a remarca că dulcii sale Români îi dedică ea una din poemele cele mai frumoase.

*Viens, o Muse, exhalant de suaves parfums,
Viens, il faut aujourd'hui te couronner de roses,
Il faut laisser flotter épars tes cheveux bruns
car nous allons chanter une bien douce chose.
Nous allons toutes deux parler de mon pays
de ses blonds champs de blé que le Danube arrose,
de ses côteaux couverts de vigne et de maïs
... cette terre
au couchant, entre un fleuve immense, un fleuve roi
et des monts dont les bois sont remplis de mystère,
Un coin fleuri, doré, lumineux ...*

Pentru „Bourgeois d'Avril” Sully-Prudhomme va scrie : „Tinerile române sunt în chip remarcabil înzestrate . . . Sunt adânc surprins de înalta lor cultură literară și de seriozitatea spiritului lor. Domnișoara Hașdeu a făcut în țara noastră cea mai mare onoare țării sale.”

Merg și mai departe. Datoria patriotică și nu propriu zis gloria literară personală, cere în chip unic ca fiecare să fie de folos după posibilitatea sa. Statele au ambasadori în streinătate. Aceia vor fi cei mai folositori, cei cu roade mai bune, cari vor reprezenta sufletul înaintea intereselor schimbătoare ale unei țări. Și dacă aș vrea să fixez ideea mea într'un simbol: la Panteon, imaginea patriei franceze făcută din claritate, decizie și blândețe ne este reprezentată de Puvis de Chavannes în trăsăturile idealei creaturi care fu sf. Genoveva a Parisului. dar mă voi feri să uit că soția artistului, o frumoasă copilă de la Dv., i-a servit de model.

Nu este departe de gândul meu, că s'ar putea servi în chip inteligent amândouă țările, dacă s'ar realiza odată, o antologie a scriitorilor români de limbă franceză: O legiune de spirite superioare, de suflete admirabil înzestrate ar veni să aducă mărturie de vitalitatea și unirea spirituală a celor două rase.

Cu siguranță Iulia Hașdeu ar ocupa un loc de onoare. Nu trebuie să stăm la îndoială și sper că se va vedea bine, în cursul acestei convorbiri (causerie) cum tânăra inspirată, care vorbește cum gândește și cum știe, este un mare poet, un mare spirit și o inimă mare. Când o vedem ridicându-se

mereu de la 14 la 18 ani până la poezia filosofică, ne întrebăm cu o teroare aproape religioasă la ce înălțimi nu ar fi urcat-o geniul său, dacă Providența nu ar fi dispus altfel de viața acestei copile.

Această viață, în cei optsprezece ani ai ei de desfășurare nu e chinuită, asta se înțelege, de nici o complicație exterioară. Când vom căuta să-i definim sufletul, să prindem impresiile nuanțate pe care le iradiază, atunci va trebui să refac neândurător și delicat gestul fermecătorului din Stambul, să le iau în mâinele mele, ca acele turturele domestice cu gâtul în mii de culori, cari se coboară seara, pe scările de marmură trandafirie al turbeului sultanului Achmed, lângă Sfânta Sofia și cu degetele înflorite de pene calde, să le depun toate pâlپând în mâinele dv.

Viața ei.

Julia Hașdeu s'a născut la București, în 14 Noembrie 1869. Dacă vrem să ne aducem aminte, Eminescu la această dată, în vârstă de 19 ani arunca pe „bruiioanele” sale epice, schița puternică a lui „Mureșan”, acel Eminescu pe care Iulia desigur îl va cunoaște mai târziu, vom vedea aceasta în urmarea acestui studiu. Se notează că la doi ani și jumătate această copilă precoce știa deja să scrie. La vârsta de opt ani, ea vorbește nemțește, franțuzește și englezește. Care fu cunoașterea limbei franceze o știm, cât s'a sărguit să-i pătrundă cele mai mici nuanțe, cum a făcut din ea limba sufletului său, dar ajunsă să stăpânească adânc și pe celelalte două, în așa fel încât, va putea fără sfortare să urmeze cursurile domnului Emile Boutroux de istoria filosofiei germane și să scoată din comoara ascunsă a poezilor anglo-saxoni excitantele proprii sale inspirații. Mult mai târziu, desigur după 1878, se va perfecționa în limba lui Dante, sub direcția lui Ioan Frolo un amic al tatălui său. Iși trece examenele de patru clase primare, într'o școală de băeți, la vârsta de 11 ani, termină la București, liceul sfântului Sava, primele patru clase secundare și printre colegi în chip particular favorizați, ia premiul întâi din promoție, în 1881. În acelaș timp, admirabila copilă fusese premiată la conserzatorul de muzică.

În 1881 pleacă la Paris, însoțită de mama ei și stă câteva vreme la colegiul Sévigné, și în 1886 la vârsta de 16 ani, trece strălucitor la Sorbona cele examene de bacalaureatul în litere: (retorică și filosofie) se înscrie ca studentă la facultatea de litere, urmând cursurile școlii de „Hautes études.“ În chip remarcabil înzestrată, cum am spus-o, pentru muzică, ea își perfecționează tehnica voci și ia lecții de contrapunct. Ne-a rămas din aceste studii, o delicioasă piesă, fină și delicată broderie muzicală, pe o temă înaripată: „Le Papillon“. Și pentru ca nimic să nu-i lipsească din mijloacele de expresie ale sufletului, se perfecționează în pictură sub direcția lui Maillart. Vom regăsi în manuscrisele ei, naive schițe cu penița, în felul metodei lui Victor Hugo, pe marginea unui text, dealungul ștersăturilor pe care i-le impunea conștiința sa deja dezvoltată de artist.

Să notăm aci, literatura și în special poezia este pentru ea un divertisment, pianul intimităților pe care-l deschide în taină și unde și plimbă degetele tremurătoare în intermitențele care i-le permite studiile sale de filosofie, spre care o predis-pune configurația adâncă a spiritului său.

Cele două conferințe, pe care la vârsta de 16 ani, ea le ține la Sorbona, vor fi: una asupra „logicii ipotezii“, cealaltă asupra „cele două cărți ale lui Herodot“ și teza sa de doctorat, unde imbină armonios puterile rațiunii cu cele ale sentimentului, vor avea ca subiect: Filosofia populară a Românilor: Logica, Psihologia, Metafizica, Etica și Teodicea.

Julia Hașdeu părea mai degrabă că se bucură de o constituție robustă, destinată unei vieți lungi, dar se pricepe ușor că a duce deodată, într'o intensitate așa de mare, până la extremele limite, cele două vieți ale ei: rațională și sentimentală, cele mai bogate resurse fizice trebuiau repede să se istovească. Ftizia, plata sufletelor prea inflăcărate, o ruina pe ascuns. Se pare că ea avea bănuială. Când brusc răul se afirmă în afară, se grăbi plecarea ei către Elveția romandă. Era prea târziu. Doamna Hașdeu îngrozită își duse copilul la București, pentru a o așeza zâmbitoare și lucidă în brațele morții, în ziua de 29 Septembrie 1888. Nu s'ar fi putut spune de

Iulia că era frumoasă, dacă n'ar fi avut doi ochi mari foarte puri, pe unde tot sufletul ei năvălea. Toți acei cari au cunoscut-o marturisesc că le ducea numai lumină cu privirea sa. Ea știa de altfel că:

*La beauté sans âme éblouit en vain,
Pourquoi donc, enfant, êtes-vous si belle,
Rien ne peut toucher votre coeur rebelle,
Marbre que jamais aucun Praxitèle
n'eut fait s'animer d'un reflet divin.*

*C'est qu'une beauté doit, o jeune fille,
Avoir pour nous plaire, en l'âme un rayon,
Il faut qu'un éclair dans son regard brille
Qu'un coeur vibre sous la blanche mantille
Comme un oiseau chante au fond d'un buisson.*

*Si vous n'avez pas au coeur l'étincelle
Que vous sert, hélas, d'avoir la beauté?
Sur vos traits le doigt de Dieu se décele,
Mais froide, votre âme en rien ne révèle
Le sourire immortel de divinité.*

L. Codreanu.

Barbu Ștefănescu Delavrancea

20-30-40 ani de Glorie: 1893-1903-1913

S'a născut în București în 1858. Studiile secundare le-a făcut la liceul Sf. Sava, iar cele superioare la facultatea de drept din București, ocupându-se însă în mod conștiincios, de literatură. Studiile și-le-a complectat în Paris. Reîntors în țară face politică și mulțumită talentului său oratoric, ajunge deputat, primar al Bucureștilor și ministru. Luptă alături de Nicu Filipescu, Tache Ionescu și I. C. Brătianu, pentru intrarea României în războiul mondial. Moare în 1918.

Activitatea literară a lui Delavrancea începe între anii 1880-85, când se dă lupta între romantismul în decădere și realismul ce prinde rădăcini; de acea în opera lui Delavrancea,

întâlnim un amestec de romantism și realism (Trubadurul) sau numai romantism sau numai realism.

Romantismul în opera lui Delavrancea. Romantismul e invazia eului în literatură. sau individualismul în literatură, și prin urmare dominația lirismului în literatură. Acest lirism poate să fie de două feluri: 1) al exaltării și 2) al descurajării. O notă caracteristică a romanticilor este nemulțumirea de prezent, — ceea ce-i face să-și caute refugiul în trecut și nemulțumirea în iubirea lor, care e dictată de simțuri. — Pentru ce e romantic Delavrancea?

1) Pentru că apare în literatură pe la 1885, când se face trecerea de la romantism la realism.

2) Cauza principală e *temperamentul* său. Cu privire la aceasta, iată ce spune O. Densusșianu în discursul său de recepție la Academie Română :

„Suflet pasionat, vijelos, predispus spre exaltări, privind viața prin fulgerările imaginației, Delavrancea nu se putea să nu apară — când începea a scrie — ca un urmaș al idolatriei romantice.”

Romantismul în opera lui Delavrancea este lirismul de ambele feluri. El e romantic mai ales unde miezul nuvelilor sale îl formează iubirea.

Iubirea în opera sa nu cunoaște anumite îngrămădiri, nu e supusă minții; ea trebuie să triumfe chiar și cu riscul decadenței morale a personajului. Așa e „Sultânica,” cu subiect luat din viața de la țară. În această nuvelă Delavrancea e romantic atunci când descrie viața simplă și chinuită a eroinei care e robită de pasiune și ascultă numai ce ea îi dictează.

O preamărire a dragostei o găsim în „Sentino” și „Fanta-Cella,” cu subiecte din Italia. Prin urmare romantismul la Delavrancea îl găsim și sub aspectul exotismului. Eroii acestor două nuvele, cer ca viața să fie numai cântec și iubire.

„Puterea sufletului nostru e în pasiuni” — ziceau romanticii; — „deci să le lăsăm în voia lor. să nu le punem răgazuri, pentru că altfel răpim vieții farmecul, măreția ei.” „Sultânica” e robită de patima ei, trece peste tot, uită durerile mamei sale și ascultă numai ce clocotește în sufletul cuprins de văpaia

tinereții. În „Sentino” și „Fanta-Cella,” ni se desprind figuri, chipuri cu neastâmpăr de gânduri, cu furtuni de doruri: „Cine iubește nu mai moare.” (Fanta-Cella.)

Acest extaz (lirismul exaltării) uneori dispare, pentru ca să găsim suflete triste.

Astfel e „Trubadurul,” în care romantismul apare în toate locurile unde se găsește vreo filosofie. În copilărie, acestui erou îi plăceau poveștile, visările, iar în școală disprețuia limbile clasice și pedagogia. Se înscrie la medicină dar n’o iubește fiindcă e poet. Nu iubia arta, . . . „Tot ce creează omul e o sărăcie vicleană a realității. Artă impuținează natura. Ea e născocită pentru ceice aud și văd numai sfert din câte natura le desfășură înaintea lor. . . . câteva însușiri mai însemnate pe cari artiștii le șilodesc mărindu-le și le morfolesc potrivindu-le cu puterea simțurilor oricărui nesimțitor” (...din „Memoriile Trubadurului.”...) Nu iubia natura în șânul căreia, zicea el — se petreci crimele și mârși viile celei mai îngrozitoare. — Disprețuia știința, civilizația, cultura, progresul, care zicea că ne-a otrăvit sufletul.

În această năvălă găsim o frumoasă îmbinare a romantismului cu realismul. Eroul e romantic căci e nemulțumit de tot ce-l înconjoară. Dar autorul e realist când descrie stările dela noi, mediul în care trăește acest personaj. (Trubadurul.) Acest mediu e descris cu multă precizie și analiză, notă caracteristică a realiștilor.

Ceeace străbate opera lui Delavrancea e nemulțumirea: nemulțumirea și revolta împotriva organizației școlare sau nemulțumirea elevului căruia i se impun atâtea datorii; („Bursierul” și „Domnul Tucea.”) Ba mai întâlnim și nemulțumirea față de trecutul care ne-a adus multe neazuri. (nuvela „Răsmăriță.”) Nemulțumirea o găsim în aproape toată viața și lumea din care își ia personajele.

Realismul în opera lui Delavrancea. Realismul în opera lui Delavrancea își are explicația — afară de momentul apariției sale în literatură — în următoarea observație a D-lui Ovidiu Densusianu în acelaș discurs de recepție la Academia Română: „Personalitatea lui Delavrancea e înzestrată cu aptitudini de diversificare.” Aceiași personalitate îl face deci să fie și romantic și realist.

Delavrancea descrie minuțios realitatea, dându-ne câteva icoane din viața noastră:

„Paraziții,” în care se descrie decadența morală a marilor funcționari, în care decadență ajung și tinerii, în „Iancu Cioroiu” se descrie decadența morală a micilor funcționari. „Hagi Tudose” e un Harpagon românesc. În aceste nuvele găsim niște suflete cari respectă instinctele, aurul, fățărnicia, apucăturile ușoare. Sunt însă și suflete curate cum e alui Cosmin din „Paraziții” sau suflete cu sentimente alese cum sunt: „Bunicul” și „Bunica”, două adevărate mărgăritare literare, în cari găsim câteva pagini de o deplină seninătate. — Tot un pronunțat realism găsim în „Zobie”.

Realistii iubeau pătura de jos, unde găseau viața josnică și scene brutale, unde apare omul animal în locul omului-om. („Milogul”, „Paraziții.”)

În literatura realistă se observă și exaltarea în fața aspectelor grandioase ale naturii, pe lângă descrierea celor mai neînsemnate întâmplări din viața zilnică. Cauza acelei exaltări este tendința spre lumină. O dublă tendință (de a eși la lumină și de a reda fidel viața) se găsește în proza realistă a lui Delavrancea care are cult — instinctiv — pentru seninătate, armonie. Uneori realistul dispare lăsând loc visătorului; și aceasta arată încă odată că Delavrancea era un suflet în care se armonizau înclinări variate, un suflet mlădios și mai complex decât pare uneori.

Delavrancea și literatura populară. E incontestabil că între Delavrancea (scriitorul) și poporul de jos era o legătură strânsă; el iubia pe cei dela țară ca și poezia lor. Dovadă e faptul că s'a inspirat din viața dela țară („Bunicul”, „Bunica”, „Sultănică” etc.) ceace era imposibil dacă el nu s'ar fi simțit atras de ea. O altă apropiere între el și cei dela țară este că a scris povești, iar altele le-a prelucrat prea mult, încât și-au pierdut farmecul lor original.

Delavrancea s'a oprit la basme pentruca să-și îmbogățească subiectele, — căci 1.) prețuia literatura noastră populară; 2.) oricât îl obseda realismul, oricât era atras de ceace se desfășura sub privirile sale, simția uneori nevoea de a se întoarce

în lumea închipuirilor, de a se lăsa dus de chemările visului.

Iată deci explicarea acelor raporturi de apropiere, a acelei afinități a lui Delavrancea pentru literatura populară. În 1903 Delavrancea ne apare ca dramaturg, dându-ne trilogia istorică: „Apus de soare”, (1) „Viforul”, și „Luceafărul”, în cari evocă: 1.) figura lui Ștefan cel Mare, 2.) a lui Ștefăniță și 3.) a lui Petru Rareș. E de observat că titlurile acestor drame, sunt simbolice: fiecare titlu este simbolul (epocii) eroului respectiv: moartea lui Ștefan este într'adevăr apusul soarelui românesc; Ștefăniță este un vifor, o vijelie pentru poporul românesc și mai ales pentru boerii cu dragoste de moșie; Rareș răsare ca un luceafăr strălucitor după viforul nopții, vestind o zi senină neamului, poporului său.

Delavrancea a mai scris o dramă în 4 acte: „A doua conștiință” și a pus pe scenă o parte din nuvelele sale (Irinel, Hagi-Tudose.) Are și discursuri: „Patria și patriotismul”, poezii dar nu prea se găsesc. (Biblioteca Universității din Cluj nu le are. Un domn însemnat, cred că O. Densușianu, pretindea că le posedă și a promis că le va publica într-o nouă ediție.)

Stilul se caracterizează prin comparații simple, luate din lumea concretă: „Păr negru ca valuri de păcură pe umeri albi ca laptele (Burs erul), „Taler de argint” vorbind de luna, în nuvela „Văduvele”) etc.

Void să dea operei sale coloritul local muntenesc, limba suferă de prea multe muntenisme, de pildă dește pt. degete etc.

Vlahuță a zis de Delavrancea: (în „File rupte”) Calități multilaterale: pictor, muzician, scriitor și orator mare. Temperament aprins, inimă largă, de o sensibilitate aproape maladivă,

(1) În „Apus de soare” sunt două acțiuni:

Acțiunea principală o constituie două conflicte:

1) *Conflictul psihologic*, are loc în ființa lui Ștefan, între corpul său slăbit de dureri și de bătrânețe și între sufletul său tre-z, lănar încă și voința sa de fier, care nu admite ca el să fie contrariat.

2) *Conflictul istoric*, între boerul Ulea și Ștefan. Acesta îl ucide pe cel dintâiu pentru că a îndrăsnit să se opună planurilor și voinței sale; dar acest pas îi costă și pe el viața.

Acțiunea secundară a dramei o constituie dragostea între Rareș și Oana. Această dramă e cea mai reușită din trilogia istorică.

suflet generos și entuziast: face impresia unui erou ce nu poate fi ingenunchiat. Are un cult, o adevărată evlavie pentru popor, și nimeni n'a înțeles mai bine ca el sufletul și adâncimea cântecelor și legendelor bătrânești. În articolele politice, dela primele rânduri se observă stampila artistului, tăetoarea frază a literatului cult, stăpân pe gândul și cuvântul lui. Dela cea mai fină ironie până la cea mai violentă francheță de expresii, Delavrancea își plimbă degetele pe claviatura limbii cu o agilitate de adevărat maestru. Stilul lui e variat, impetuos, și încărcat cu imagini ca însăși viața noastră, pe care Delavrancea a știut s'o observe și s'o zugrăvească cu o neîntrecută putere de sugestie în frumoasele și neperitoarele lui opere.

Irinel.

Recomandăm călduros:

O noutate de seamă: O carte care ne lipsea

Introducere în Filosofie de Dr. E. Vidoni. 470 pag. în 8°
150 lei la Săbăoani (jud. Roman)

Numărul de față fiind gata, ne sosește o prețioasă carte asupra conținutului căreia vom reveni mai pe lung.

Un specialist român, preot franciscan format și în țară și în străinătate, acum rectorul unui institut de studii superioare, ne rezervează o plăcută surpriză oferindu-ne o amplă și bogată „*Introducere în Filosofie*” menită să devie la noi o lumină pentru minte, o însuflețire pentru inimă și un îndreptar pentru acțiune și viață.

„DOINA” tip. și librărie S. p. A. BEIUȘ

Redactor responsabil: Ioan Teiușan.